

Emmi Tanskanen
TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJAN MATERIAALILAUKKU
- matkakumppanina työkentällä

Opinnäytetyö
CENTRIA AMMATTIKORKEAKOULU
Esittävän taiteen koulutusohjelma
Toukokuu 2014

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Kokkola - Pietarsaari	Aika Toukokuu 2014	Tekijä/tekijät Emmi Tanskanen
Koulutusohjelma Esittävä taide		
Työn nimi TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJAN MATERIAALILAUKKU – matkakumppanina työkentällä		
Työn ohjaaja Minna Koivula		Sivumäärä 40 + 5
Työelämäohjaaja		
<p>Opinnäytetyö tutkii materiaalien käyttöä ilmiönä teatterityössä. Tutkimuskohteena on konkreettinen materiaalilaukku teatteri-ilmaisun ohjaajan apuvälineenä. Kirjoittaja lähestyi aihetta tutkimuskysymyksellä: mitä teatteritoiminnassa käytettävä materiaali voisi olla? Materiaalilla tekijä tarkoittaa konkreettisia esineitä, puvustusta, rekvisiittaa, kuvia, tekstejä ja askarteluvälineitä. Opinnäytetyö esittelee yhden esimerkin materiaalikokonaisuudesta, jota voi käyttää ohjaamisen apuvälineenä. Esimerkkikokonaisuus on koottu matkalaukun muotoon.</p> <p>Materiaalikokonaisuus on henkilökohtainen työkalu tekijälleen. Koottu materiaali ei ole kaikenkattava vaan henkilökohtaisesti valittu. Mikään materiaali ei sovi joka työtilanteeseen vaan materiaalikokonaisuutta tulee muokata tilannekohtaisesti. Laukun käyttämistä tukemaan kehittyi Materiaalilaukku – menetelmä. Teatterimatkalaukku ja menetelmä ovat välineitä sekä ryhmän kanssa toimimiseen että ohjaajan itsenäiseen työskentelyyn. Menetelmä sisältää tehtävänantoja, joiden avulla ryhmänohjaaja voi koota työnsä tarpeisiin vastaavan materiaalikokonaisuuden. Menetelmä luonnostele myös, miten materiaalia voi käyttää oman työn suunnitteluun ja reflektointiin.</p> <p>Opinnäytetyössä teatteri-ilmaisun ohjaaja näyttäytyy materiaalin kokoajana sekä siten toimintaympäristön järjestäjänä. Materiaalia tarkastellaan ryhmänohjauksellisesta näkökulmasta. Viitekehyksenä ovat oppimisympäristöjä ja oppimateriaaleja käsittelevä kirjallisuus sekä materian käytänteitä teatterin kontekstissa tarkasteleva kirjallisuus. Lähdeaineistoon kuuluvat tekijän pitämät työpajat, joiden osallistujat olivat teatteri-ilmaisun ohjaajaopiskelijoita. Työpajat syventyivät tarkastelemaan erilaisia materiaaleja ja niiden vaikutusta teatterityöskentelyyn.</p>		
Asiasanat materiaali, työväline, oppimisympäristö, reflektointi, teatteri		

ABSTRACT

Unit Kokkola - Pietarsaari	Date May 2014	Author/s Emmi Tanskanen
Degree programme Performing arts		
Name of thesis MATERIAL TOOLBOX OF THEATRE INSTRUCTOR — as travelling companion in the field of work		
Instructor Minna Koivula		Pages 40 + 5
Supervisor		
<p>This thesis is phenomenological research which explores the use of material as a phenomenon in theatre. The thesis examines a concrete material bag as helpful tool for a theatre instructor. The author approached the topic with the research question: what kind of material could be used in theatre as tools for learning? In this context material means concrete, physical objects, costumes, props, pictures, texts and craft tools. The thesis presents one example of materials that can be used as instructing aids. The material kit has been compiled to the shape of a suitcase.</p> <p>The material collection is a personal tool. The collected materials are not meant to be all-encompassing but personally chosen. There is no material that could fit in every situation so it must be planned at each time. A working practice was developed to support the use of the material suitcase. Different tasks form a method called Material toolbox. With the help of the tasks every instructor can gather a kit which meets his/her personal requirements. A theatre suitcase that was formed in the process is meant to function as an instrument both in group and individual work. Material toolbox method also gives an outline on how to use material in order to plan and reflect occupational situations.</p> <p>In the thesis work the theatre instructor appears as collector of material and also as an organizer for operational environment in theatre practice. The use of material is observed from instructive point of view. The theoretical framework of the thesis work consists of the literature concerning learning environments and materials. The thesis compared the themes with the conventions of using material in theatre work. The author instructed two workshops on the subject for performing arts students.</p>		
Key words learning environment, material, reflection, theatre, tool		

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 MATERIAALI TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJAN TYÖSSÄ.....	4
2.1 KATSAUS RYHMÄNOHJAAJAN TYÖSSÄ KÄYTETTÄVIIN VÄLINEISIIN	4
2.2 MATKALAUKUN MUOTOON KOOTTUJA KOKONAISUUKSIA	5
2.3 TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJAN TYÖVÄLINEET	7
2.4 NÄKYVÄ JA NÄKYMÄTÖN MATERIAALI	7
3 MATERIAALIT OPPIMISEN JA TUTKIMISEN VÄLINEINÄ.....	9
3.1 OPPIMINEN TEATTERIN YMPÄRISTÖISSÄ.....	9
3.2 OPPIMATERIAALI JA OPPIMISYMPÄRISTÖT.....	10
3.3 TEATTERITILA TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ.....	11
4 TEATTERIMATERIAALIN KOKOAMISPROSESSI	14
4.1 MATERIAALIEN VALINTA.....	14
4.2 MATERIAALILAUKUN SISÄLTÖ JA PERUSTELUT	15
4.3 TYÖPAJAT	17
4.3.1 TYÖPAJA 1.....	17
4.3.2 TYÖPAJA 2.....	19
4.3.3 TYÖPAJOJEN VAIKUTUS MATERIAALIKOKONAISUUDEN MUOTOUTUMISEEN	21
5 MATERIAALILAUKUN KÄYTTÄMINEN.....	23
5.1 MATERIAALILAUKKU -MENETELMÄ.....	23
5.2 TAVARAT SAAVAT TEHTÄVÄN	25
5.3 LAUKUN KÄYTTÖ RYHMÄSSÄ.....	26
5.4 LAUKUN KÄYTTÖ ITSENÄISESSÄ TYÖSSÄ.....	27
6 PAKKAAMINEN JA PURKAMINEN REFLEKTOIVANA TOIMINTANA.....	29
6.1 REFLEKTOINTI OSANA TEATTERIN OPPIMISPROSESSIA	29
6.2 OMAN TYÖN REFLEKTOINTI AMMATILLISENA KASVUNA.....	30
7 MATERIAALIEN NÄKYMÄTTÖMÄT ULOTTUVUUDET.....	32
7.1 MATERIAALIN FILOSOFIA	32
7.2 LAUKKU TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJAN TYÖN VERTAUSKUVANA.....	34
8 POHDINTA.....	36

LÄHTEET
LIITTEET

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö tutkii materiaalien käyttöä ilmiönä teatterityössä. Tutkimuskohteena on konkreettinen materiaalilaukku teatteri-ilmaisun ohjaajan apuvälineenä. Lähestyn aihetta kysymyksellä, mitä teatteritoiminnassa käytettävä materiaali voisi olla? Materiaalilla tarkoitan konkreettisia esineitä, puvustusta, rekvisiittaa, kuvia, tekstejä ja askarteluvälineitä. Prosessin aikana kokosin oman materiaalikokonaisuuden matkalaukun muotoon. Huomasin kuitenkin, ettei mikään materiaali välttämättä sovi joka työtilanteeseen vaan materiaalikokonaisuutta tulee muokata tilannekohtaisesti. Laukun käyttämistä tukemaan kehittyi Materiaalilaukku – menetelmä. Teatterimatkalaukku ja menetelmä ovat välineitä sekä ryhmän kanssa toimimiseen että ohjaajan itsenäiseen työskentelyyn. Materiaalikokonaisuus toimii kahdella tavalla: sitä voi käyttää sellaisenaan pienoistarpeistona teatteritoiminnassa tai laatimieni tehtäväesimerkkien avulla ajattelua tukevana välineenä. Menetelmä sisältää tehtävänantoja, joiden avulla ryhmänohjaaja voi koota työnsä tarpeisiin vastaavan materiaalikokonaisuuden. Menetelmä luonnostelea myös sitä, miten materiaalia voi käyttää oman työn suunnitteluun ja reflektointiin.

Työn aihe nousi tarpeesta konkreettisille työvälineille ryhmänohjaustilanteissa. Teatteri-ilmaisun ohjaajalla ei ole aina käytettävissä varsinaista tarpeistoa tai puvustoa, vaikka työtehtävissä saattaa tarvita apuvälineitä luomaan puitteita draamatyöskentelylle. Tarkoitukseni on ehdottaa, mitä konkreettisia välineitä ohjaaja voi käyttää työssään. Tutkimuksen alussa oma suhteeni materiaalien käyttämiseen oli epäselvä. En ollut pohtinut asiaa vielä tyydyttävän syvällisesti. Omien kokemusteni ja havaintojeni perusteella koin materiaaleilla olevan jokin rooli teatteri-ilmaisun ohjaajan työssä. Tiedostin, että teatterin tekemiseen kuuluu työvälineistöä, mutta en tuntenut, mitä omat välineeni voisivat olla. Tahdon teatteri-ilmaisun ohjaajana suhtautua kulutuskriittisesti työssäni käyttämiini välineisiin, siksi koin tärkeäksi päästä itse määrittelemään ja valitsemaan työvälineitäni. Koin tärkeäksi, että minulla olisi konkreettinen työväline, joka auttaisi minua ammatini monipuolisissa tilanteissa. Samalla kyseenalaistin materiaalien tarpeen, koska teatteri-ilmaisua voi käyttää korvaamaan materiaalisia elementtejä. Teatteri-ilmaisu on näkyvää, mutta sen keinoin luodut asiat voivat olla myös näkymättömiä. En

tahtonut, että materiaalien käyttäminen vähentäisi tai aliarvioisi teatteri-ilmaisun mahdollisuuksia konkretisoida näkymätön. Materiaalien käyttämisen tulisi linkittyä jotenkin omaan teatterifilosofiaani.

Opinnäytetyössäni teatteri-ilmaisun ohjaaja näyttäytyy materiaalin kokoajana sekä siten toimintaympäristön järjestäjänä. Tarkastelen materiaalien käyttöä ryhmänohjaajan näkökulmasta. Keskityn tarkastelemaan toimintaympäristön luomista soveltavan teatterin työtilanteisiin enkä varsinaisesti materiaalien käyttämistä esityksen rakentamisessa. Lähdeaineistoon kuuluvat teatteri-ilmaisun ohjaajaopiskelijoille pitämäni työpajat, jotka käsittelivät erilaisia materiaaleja ja niiden vaikutusta teatterityöskentelyyn. Viitekehyksenä ovat oppimisympäristöjä ja oppimateriaaleja käsittelevä kirjallisuus sekä materian käytänteitä ja mahdollisuuksia teatterin kontekstissa tarkasteleva kirjallisuus. Oppimisympäristöjä käsittelevässä luvussa käytän sanaa oppimateriaalilaukku, koska tahdon nostaa esiin materiaalien pedagogisia merkityksiä ja mahdollisuuksia. En ole tutkinut materiaalin käyttöä varsinaisissa opetus- tai oppimistilanteissa, joten kutsun materiaalikonaisuutta ensisijaisesti materiaali- tai teatterilaukuksi.

Johdantoa seuraava toinen luku tutkii ryhmänohjaajien menetelmäoppaissa ilmeneviä materiaalitarpeita. Lisäksi tuon esiin eri määritelmiä, mitä työväline ja materiaali – käsitteillä tarkoitetaan teatterityössä. Kolmannessa luvussa tarkastelen oppimateriaalien vaikutusta oppimisympäristöihin ja visioin materiaalilaukkua oppimisympäristön luomisen välineenä. Luku avaa aiheeseen liittyviä käsitteitä ja pohtii, mitä nämä käsitteet tarkoittavat teatteriyhteyksissä. Neljännessä luvussa esittelen materiaalilaukun kokoamisprosessia ja siihen vaikuttaneita tekijöitä. Kerron kokoamani materiaalin testaamisesta ohjaamissani työpajoissa ja sen saamasta vastaanotosta. Viides luku käsittelee materiaalilaukku – menetelmän muotoutumista ja esittelee, miten laukku voi toimia apuna prosessien hahmottamisessa ja reflektoinnin apuvälineenä yksilö ja ryhmätyössä. Menetelmä keskittyy erityisesti laukun käyttämiseen henkilökohtaisena, oman ammatti-identiteetin tutkimusalustana työpäiväkirjan tapaan. Luvussa tarkastellaan myös materiaalien metaforisia merkityksiä ja mahdollisuuksia teatteri-ilmaisun ohjaajan työssä. Kuudes luku pohtii materiaalien filosofisia ulottuvuuksia ja laukku teatteri-ilmaisun ohjaajan vertauskuvana. Seitsemäs luku on pohdintaosuus, joka tiivistää

opinnäytetyöprosessia ja sen vaikutusta materiaalisuhteeseeni. Kerron opinnäytetyön vaikutuksesta ammatti-identiteettiini ja materiaalilaukku – menetelmän jatkomahdollisuuksista.

Liitteet sisältävät ohjaamieni työpajojen rungot ja lisää tehtävänantoja sekä ohjaajalle että ryhmänohjauksellisiin tilanteisiin. Tehtävänannot rakentuivat kokoamisprosessin aikana omien itselleni antamieni tehtävänantojen ja kysymysten kautta, sekä työpajoissa testaamieni työmenetelmien perusteella.

2 MATERIAALI TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJAN TYÖSSÄ

Konkreettiset materiaalit, kuten puvustus ja lavastus ovat perinteisesti merkittävä osa teatterityöskentelyä. Niitä käytetään tarinankerronnassa muun muassa draaman maailman ja tunnelman luojina. Materiaalien käyttäminen teatteri-ilmaisun ohjaajan työssä ei kuitenkaan tarkoita vain puvustuksen ja muun tarpeiston käyttämistä. Ohjaajat käyttävät myös muita materiaaleja ohjatessaan ryhmiä. Luku käsittelee sitä, minkälaisia materiaaleja ryhmänohjaajat ja taiteentekijät käyttävät ja miten työvälineiden käyttäminen ilmenee teatteri-ilmaisun ohjaajan työssä.

2.1 Katsaus ryhmänohjaajan työssä käytettäviin välineisiin

Tein materiaalikatsauksen kuuteen ryhmänohjaajanoppaaseen (kts. Lähteet: Muu kirjallisuus) ottaakseni selvää, mitä materiaaleja niiden leikeissä, harjoitteissa ja työtavoissa tarvitaan. Oppaista kolme oli soveltavan teatterin menetelmiin perehtyviä, yksi leikkikirja ja yksi vanhusten viriketoimintaa ja yksi keskustelumenetelmiä käsittelevä opas. Kuudessa teoksessa mainittiin yhteensä yli sata erilaista tarviketta. Suuressa osassa menetelmiä ei tarvita mitään tarvikkeita vaan tarvittava määrä osallistujia riittävät toiminnan onnistumiseksi. Yleisin tavararesurssi olivat kynä ja paperi. Useissa leikeissä tarvitaan myös jokin peliväline kuten pallo tai lakana. Tarvikkeissa mainittiin myös tarkasti määriteltyjä erikoistarpeita. Tarvikkeita kuvattiin toisinaan hyvinkin yksityiskohtaisesti adjektiivein tai muin määrein kuten afrikkalainen, vanha, iso, nyrkinkokoinen tai pehmeä. Joihinkin työtapoihin tarvitaan juuri kyseiseen aiheeseen liittyviä materiaaleja. Materiaalien valintaan vaikuttavat kohderyhmä, käsiteltävä aihe, aiheen aikakausi ja fiktiivinen maailma, jossa työskentelyssä liikutaan. Lähes aina harjoite on sovellettavissa toteutettavaksi myös ilman oikeanlaista ohjeistuksessa mainittua tarviketta. Tarvikkeista suurin osa ovat sellaisia esineitä, joiden kaltaisia on helposti saatavilla lähes joka kodissa, tai joita voi löytää esimerkiksi luonnosta.

2.2 Matkalaukun muotoon koottuja kokonaisuuksia

Materiaaleja on koottu laukkujen muotoon ennenkin. Turussa vanhustyössä toimivat vapaaehtoiset voivat hyödyntää työssään kulttuurisalkkuja, joista löytyy virikkeitä yhteisiin taidehetkiin (Vantaan Lauri 2011). Maailmankoulu on koonnut matkalaukkuja eri teemoja käsitteleviksi opintokokonaisuuksiksi. Sisältönä on lähinnä kirjallista materiaalia, videoita ja tehtävänantoja. (Maailmankoulu 2014.) Kuopion taidemuseo tarjoaa lainattavaa aineistoa, joka on kuljetettavissa matkalaukussa päiväkoteihin, kouluihin ja vanhainkoteihin. Laukut on suunniteltu eri teemojen ympärille ja sisältävät teemallisia aistimateriaaleja, esineitä ja taideteoksia ja äänimateriaalia. Laukkujen tarkoitus on mahdollistaa vuorovaikutteinen keskustelu-, muistelu- ja taidetapahtumat erilaisissa ympäristöissä. Laukut lisäävät museon toiminnan saavutettavuutta. (Kuopion taidemuseo 2014.) Ohjaajien apuvälineiksi on kehitelty erilaisia kortteja, jotka auttavat keskustelun herättämisessä, aiheiden käsittelyssä sekä tunteiden ja mielipiteiden ilmaisemisessa. Tällaisia kortteja ovat kuvakortit, keskustelukortit ja tunnekortit. Useat tahot markkinoivat kortteja ja muita kuvamateriaaleja, mutta niitä voi myös tulostaa ilmaisesti internetistä tai koota itse esimerkiksi postikorteista. (Papunet 2014.)

Teatteri- tai tanssityöskentelyssäkään ajatus materiaalien yhteen kokoamisesta ei ole uusi. Itäisen tanssin aluekeskuksen työryhmä on suunnitellut liikeilmaisuun kannustavan Liikelaatikko - pelin. Pelin ensimmäinen versio ”Tanssisäkki” sisälsi tanssivan työtakin, jonka ohjaaja puki ylleen. Työtakki toimi pajan pakkaamismuotona ja sen taskuissa olivat kuhunkin tehtävään kuuluvat ohjekortit ja muu pelimateriaali. (Itäinen tanssin aluekeskus 2014; Backman, Kröger & Tuomi 2009, 53-55.) Myös monet nukketeatterit kiertävät esitysten kanssa, jotka mahtuvat pieneen tilaan. Esimerkiksi Unkarilaisen nukketeatteri Mikropódium - esitys pakataan laukkuun (Helsingin uutiset 2014). Objektiteatterin ja nukketeatterin menetelmistä voi löytää työtapoja tukemaan materiaalien monipuolista käyttämistä teatterityössä. Objektiteatterin harjoitusmenetelmissä tavaroita käytetään ilmaisemisen apuvälineinä ja vastaanäyttelijöinä. Objektiteatterin kaltaisia harjoitusmenetelmiä käytti myös Vsevolod Meyerhold. Hän käytti näyttelijöidensä kanssa niin sanottua Pandoran lipasta, jotta näyttelijät oppisivat työskentelemään käsillään. Lipas voi sisältää erilaisia materiaaleja, jotka herkistävät tuntoaistia ja saavat mielikuvat liikkeelle. Lipas on hyvä

esimerkki tiiviiseen muotoon kootusta impulssimateriaalista. (Pätsi 2010, 277.)

Teatteri-ilmaisun ohjaaja Elina Rainio (2009, 43 - 45) on käyttänyt työssään tavaroilla pakattuja reppuja ja olkalaukkuja sekä vaatekertoja impulsseina työpajatyöskentelyssä ja prosessidraamoissa. Hänen materiaalivalintoihinsa vaikuttavat kohderyhmä, sekä ohjaajan suunnitteluvaiheessa toteuttama oma materiaalien testaaminen mielikuvituksen virikkeenä. Erilaisia draaman tiloja Rainio luo ryhmissään saatavilla olevista tavaroista ja niitä soveltaen. Puuttuvat tärkeät elementit luodaan kehollisesti. Rainion mielestä osallistavan työtavan vetäjällä on hyvä olla oma laaja korttikokoelma, jota voi käyttää työskentelyn pohjana. Rainion kirjassaan kuvaamissa työpajoissa käytetään esimerkiksi draamaprosessin työtapoja. Materiaaleilla on merkittävä rooli joissakin draamaprosessien puitteita luovissa työtavoissa. Näitä työtapoja ovat tilan määrittäminen, puvustaminen, viralliset viestit, kirjeet, päiväkirjat, sanomalehtileikkeet, kirjalliset dokumentit, kartat ja kaaviot, yhteiset piirroksiset, nuket ja naamiot (Owens & Barber 2010, 25, 27-28). Valmiiden materiaalien lisäksi voi käyttää paperista ja kierrätetystä materiaalista luotuja tarvikkeita. Roolien luomiseen ja maailman selkeyttämiseen ei tarvita kokonaisiasukokonaisuuksia tai massiivisia lavastusratkaisuja vaan viitteitä antava materiaalien käyttö riittää. Myös Howell ja Heap (2005, 19, 41) käsittelevät prosessidraaman menetelmiä. He kirjoittavat merkeistä, jotka koostuvat esineistä, äänistä, puhetavasta, eleistä ja henkilöhahmoista. Merkkejä tulee käyttää niin, että ne auttavat pääsemään haluttuihin oppimistavoitteisiin draamatyöskentelyssä. Merkit voivat kuvata draaman henkilöitä ja tapahtumia ja suuntaavat huomiota tavoitteisiin. Draaman tapahtumien merkitys välittyy merkeistä.

Teatteritoiminnassa käytetään siis materiaaleja, mutta ei ole olemassa aukottomia listoja, joissa määritellään, mitä ne ovat ja miten niitä käytetään. Oppimisalueet ja toiminnassa käsiteltävät asiat ja teemat vaihtuvat, joten materiaalien tarpeellisuus on tilannekohtaista. Teatterissa materiaalin käyttötarkoitusta ei ole määrätty vaan sitä voidaan muuttaa oppimisalueen ja tilanteen mukaan. Kaikkea materiaalia ei voi, eikä ole järkevää kantaa mukanaan tai varastoida. Materiaalit ruokkivat mielikuvitusta ja saavat enemmän merkityksiä, kun niitä on harvemmin ja vähemmän (Vehkalahti 2006, 319). Draamatyöskentelyssä ei välttämättä tarvita välineitä vaan ryhmän vuorovaikutuksessa toimiminen synnyttää aineettomia materiaaleja kuten

draamakohtauksia, joita voidaan käsitellä. Materiaalien käyttäminen muun ilmaisun ohella on tyylikeino. Materiaaleja voi käyttää myös inspiraationa. Materiaali antaa virikkeitä ja lähtökohtia toiminnalle ennen varsinaiseen fyysiseen teatteritoimintaan siirtymistä. Materiaaleista voi etsiä aiheita, tarinoita ja roolihenkilöitä. Materiaalien käyttäminen ei ole itsetarkoitus vaan toimii väylänä toiminnan varsinaisiin tavoitteisiin.

2.3 Teatteri-ilmaisun ohjaajan työvälineet

Materiaalikokonaisuuden työnimenä olen käyttänyt sanaa työkalupakki. Työkalupakki on kuitenkin jopa liian konkreettinen nimi kuvaamaan teatterin oppimateriaaleja, jotka eivät aina ole edes näkyviä ja saati kosketettavia asioita. Kielitoimiston sanakirjan (2012) mukaan työkalu tarkoittaa varsinaista käsin käytettävää yksinkertaista välinettä esimerkiksi vasaraa. Työvälineet ovat työhön käytettäviä välineitä. Tässä suhteessakin teatterin työkalut eroavat käyttönsä vakinaistaneista työkaluista. Jos teatteritoiminnassa käytetään jotakin esinettä, sitä ei ole tarkoitettu varsinaisesti vain tiettyjä työtehtäviä varten vaan käyttötarkoituksen määräävät draaman tilanne ja mielikuvitus. Materiaalien tehtävät saattavat muuttua eri käyttäjien käsissä ja eri tehtävissä. Työkalu- ja työvälinesanoja käytetään teatteritoiminnassa kumpaakin myös kuvainnollisissa merkityksissä tarkoittaen jotakin tekemisen tapaa. Vehkalahti (2008, 184) määrittelee teatteri-ilmaisun ohjaajan työkalut erilaisiksi harjoitteiksi. Hän painottaa, että ohjaajan on osattava käyttää työkalujaan ja tiedettävä, mihin niillä pyrkii. Työkalut ovat vain yksittäisiä työkaluja, jos niiden käytöllä ei ole tarkoitusta eivätkä ne muodosta toisiaan tukevia kokonaisuuksia. Vaikka Vehkalahti ei tarkoita työkaluilla konkreettisia materiaaleja, samaa ajattelutapaa voi soveltaa materiaalien valintaan. Olennaista on työkalujen taitava ja harkittu käyttö.

2.4 Näkyvä ja näkymätön materiaali

Osa teatterin materiaalista on näkymätöntä tai draamallisen toiminnan kautta ilmi tulevaa. Myös jokin teko tai ääni voidaan määritellä draamatoiminnassa materiaaliksi. Pauliina Hulkko (2013, 62, 67) kirjoittaa väitöskirjassaan ajattelevansa kaiken esityksessä olevan tai siihen työstämänsä ensisijaisesti materiaaliksi. Hän tutki

materiaalista teatteria ja esityksen materiaalista rakennustapaa eli tapaa synnyttää esityksiä erilaisista aineksista. Hulkon määrittelyn mukaan materiaalia voi olla keho, liike, esine, teksti, ääni ja kaikki muut lavalla läsnäolevat elementit myös näkymättömät kuten tunnelma. Opinnäytetyössäni kohdistan huomioni kuitenkin materiaaliin eli konkreettisiin esineisiin ja materiaaleihin, joita teatteri-ilmaisun ohjaaja voi käyttää työssään. Rajaan materiaalin tarkoittamaan tässä yhteydessä jotakin aineellista, sellaisenaan pakattavissa olevaa. Materiaalikonaisuuden sisällön määrittelen joksikin aineelliseksi, jota voi pidellä konkreettisesti käsissään ja tarkastella aina uudelleen.

Teatterin näkyvien ja näkymättömien elementtien kohtaamista voisi kuvailla seuraavasti: ”Teatteriesitys on aistimusolento, fyysis-tilallis-visuaalis-auditiviinen maailma, jossa on merkitystä tajunnallisilla tiloilla ja emotionaalisilla tunnelmilla” (Helavuori 2005, 105). Hyvä teatterimateriaali ei sulje pois aineettoman läsnäoloa. Teatterilaukun tarkoitus on, että sinne voi pakata materiaaleja, joiden avulla pystyy aistimaan myös näkymättömiä maailmoja. Teatterityöskentelyssä ei ole mitenkään olennaista käyttää aina jotakin aineellisia materiaaleja. Niiden käyttäminen on kuitenkin joskus aiheellista, perusteltua ja mielenkiintoista. Helavuori kuvailee pelkistettyä tilaa, jossa ovat vain välttämättömimmät: ”ihmiset, reviirit, ne esineet, jotka ihmisen sisäisen maailman kuvina ovat tärkeitä ja joiden kanssa näyttelijä on konkreettisesti tekemisissä. Tilasta ja esineistä tulee näyttelijän vastanäyttelijöitä.” (2005, 95.) Materiaalit sisältävät aina tarinoita, mielikuvia ja tunteita, joita käsittelemällä ja kuvittelemalla draaman keinoin pääsee materiaalien näkymättömiin ulottuvuuksiin. Teatteritoiminnassa käytettävän materiaalin hyvä kriteeri on, että se luo mielikuvia, toimintaa ja vuorovaikutusta tukien siten myös aineettomien tai sinänsä näkymättömien materiaalien syntymistä.

3 MATERIAALIT OPPIMISEN JA TUTKIMISEN VÄLINEINÄ

Teatteri-ilmaisun ohjaajan työhön liittyy aina opetuksen ja oppimisen näkökulma, siksi on olennaista pohtia myös käyttämänsä materiaalin pedagogisia merkityksiä. Kolmas luku käsittelee oppimista draaman ympäristöissä perehtyen oppimateriaali ja oppimisympäristöajatteluun.

3.1 Oppiminen teatterin ympäristöissä

Näkökulmani materiaalin tutkimiseen perustuu vahvasti soveltavan teatterin periaatteille. Soveltavan teatterin määritelmän alle sopii laaja kirjo teatterimenetelmiä. Teatterimenetelmät näyttäytyvät teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatissa oppimisen ja tutkimisen välineinä, joita voi soveltaa erilaisiin tilanteisiin ja tarkoituksiin. (YLÖS - hanke 2010.) Lähestyn teatteri-ilmaisun ohjaajan työtä pedagogisella ajatuksella, että jokainen ohjaustilanne on osallistujilleen mahdollinen oppimistilanne. Oppiminen teatterissa ei kohdistu vain teatterin taiteelliseen sisältöön vaan teatterin keinoin voi opettaa ja oppia maailmasta. Teatterissa oppiminen saattaa kohdistua mihin tahansa maailman ilmiöön tai asiaan tosin ei kerralla vaan aina rajatusti kussakin tilanteessa. Näin ollen mahdollisuudet oppimateriaalienkin suhteen ovat varsin laajat. Periaatteessa koko maailma on oppimateriaalia. Oppimateriaalit voivat olla hyvin monipuolista ja oikeastaan aivan mitä tahansa perustellusti ennalta valittua tai tilanteessa löytyvää materiaalia. Teatterissa oppiminen kohdistuu yleensä aineettomiin asioihin. Oppiminen teatterimenetelmissä voidaan jaotella esimerkiksi seuraavasti. Opitaan aiheesta, jota työskentelyssä käsitellään. Opitaan omasta itsestä käsittelemällä asioita, jotka vaikuttavat henkilökohtaiseen kasvamiseen. Opitaan sosiaalisista taidoista ja yhteisen päämäärän eteen työskentelemisestä. Koska oppimisprosessi tapahtuu draaman keinoin, opitaan lisäksi teatterista taidemuotona. (Heikkinen 2004, 138.) Draamakasvatuksen tarkoitus on luoda leikin ja leikkisyyden tiloja kasvamiseen ja oppimiseen. Toiminta draamassa tapahtuu eleiden, liikkeiden, äänien, valon ja tilan käyttämisellä. Oppiaineeksena ovat oppilaiden omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset sekä aihe, jota työestetään teatterimenetelmin. Draamatoiminta on monimuotoista kertomista sanallisesti,

kehollisesti, auditiivisesti, visuaalisesti ja spatiaalisesti eli tilallisesti. (Heikkinen 2005, 32.) Ohjaajan tarjoaman materiaalin tulisi tukea monipuolisesti teatteritoiminnassa ilmeneviä erilaisia kertomisen tapoja. Teatterin oppimateriaalin on nojattava teatterin oppimiskäsitykseen, joka perustuu kokemuksellisuuteen. Teatterin materiaalien kanssa on toimittava. Teatterin oppimistilanteissa käytettäville materiaaleille on ominaista se, että ne eivät ole oppimisen kohde vaan niitä käytetään toiminnassa käsiteltäessä kulloistakin oppimisenkohteena olevaa asiaa tai ilmiötä. Teatterimateriaalien kanssa toimiessa ei ole olennaista oppia varsinaisesti materiaaleista yhtään mitään vaan toiminnasta ja kokemuksista, jotka rakentuvat materiaalien ympärille.

3.2 Oppimateriaali ja oppimisympäristöt

Oppimisympäristö -käsite on syntynyt opetuksen suunnittelua ohjaavaksi pedagogiseksi malliksi mutta käsitettä käytetään sekä ajattelutapana että muotiterminä (Manninen, Burman, Koivunen, Kuittinen, Luukannel, Passi & Särkkä 2007, 18). Oppimisympäristöjä käsittelevä kirjallisuus käsittelee yleensä perinteisten kouluympäristöjen kehittämistä, mutta sen avulla voi tarkastella myös teatteri-ilmaisun ohjaajaa oppimisympäristön rakentajana. Kielitoimiston sanakirja (2012) määrittelee oppimateriaaliksi opetuksessa käytettävät oppi- ja työkirjat, videoelokuvat, äänitteet ja muun opetusmateriaalin. Opetusmateriaali -sana sisältää opettajan näkökulman, kun taas oppimateriaali -sana kuvaa mielestäni osuvammin oppijälähtöistä materiaalin käyttöä. Oppimateriaali välittää informaatiota tai on opiskelutoiminnan kohde, jolloin oppijat tuottavat tarvitsemansa oppimateriaalin itse ja oppivat sitä työstäessään. Laajemmin käsitettynä oppimateriaali voi olla opetuksessa apuna käytettäviä oppisisältöjä ja oppimista tukevia välineitä, tehtäviä, ja muuta materiaalia. Oppimateriaali voi olla esine, pieni tiedollinen kokonaisuus, tehtävä tai laajimmillaan kokonainen oppimisympäristö, jossa oppija toimii itsenäisesti. (Manninen ym. 2007, 120,127.) Teatterityöskentelyssä koen materiaalien olevan puitteita rakentavia välineitä, joiden avulla luodaan yhdessä toimien yhteinen oppimisympäristö. Teatteri-ilmaisun ohjaajan työssä korostuu pohdinta siitä, mikä on osallistujien tehtävä ympäristön luojina. Olen pyrkinyt kokoamaan materiaalilaukun käytettäväksi oppimisympäristön luomisen apuvälineenä. Laukun materiaaleja käyttämällä

osallistujatkin pääsevät osallistumaan oppimisympäristön rakentamiseen.

lhanteellinen oppimateriaali ei ole valmis tietopaketti tai toistoharjoitus vaan aineisto, jota voi käyttää tiedonetsintään ja rakentamiseen, ongelmaperustaiseen oppimiseen, yhteisölliseen tiedonrakentamiseen ja omaksutun tiedon soveltamiseen. Ohjaajan tehtävä on ohjata oppijaa niiden materiaalien, sisältöjen ja tehtävien ääreen, jotka parhaiten auttavat oppijaa kyseisessä tilanteessa. (Manninen ym. 2007,128.)

Oppimateriaali tuotannossa käytetään termiä tarjouma kuvaamaan oppimateriaalin käytettävyyttä ja monipuolisuutta eri tilanteissa. Laaja tarjouma tarkoittaa sitä, että materiaali soveltuu useamman asian omaksumiseen ja taipuu moniin

lähestymistapoihin ja ikäryhmiin. Teatterimateriaalin monipuolisuus ei kuitenkaan takaa sen merkitystä oppimiselle. Oppimateriaalien käyttämiseen vaikuttaa paljon ohjaajan ja oppijan taito nähdä materiaalin mahdollisuudet eri tilanteissa. ”Taitavan pedagogin käsissä maailma taipuu luovasti oppimateriaaliksi.” (Manninen ym. 2007,128-129).

Ohjaajalla on oltava materiaalien käyttämiseen jokin tarkoitus ja idea, joskin luovassa työssä ei ole mielekästä valmiiksi määritellä materiaalien lopullisia käyttötarkoituksia. Materiaalien käytön voi jakaa ainakin kahteen erilaiseen lähestymistapaan.

Materiaaleja käytetään joko täysin niin kuin alkuperäisesti tarkoitettu tai niitä käytetään luovasti välittämättä alkuperäisestä käyttötarkoituksesta. Bowell ja Heap (2005, 65-66) kutsuvat erilaisia materiaaleja merkkivälineiksi. Heidän mielestään teatterissa on etusijalla yleensä esineen symbolinen käyttötarkoitus, joka voi olla joko konkreettista tai abstraktia. Esimerkiksi kangas saattaa edustaa konkreettisesti jokea ja abstraktisti hämmennystä. Teatterissa materiaali saattaa merkata jotakin muuta kuin on. Materiaalit ovat luovasti käytettyinä kuvittelun apuvälineitä. Jos materiaaleja käytetään vain niiden niin sanotusti oikeissa käyttötarkoituksissa, ilmaisulle saattaa jäädä vähemmän tilaa kuin ilman materiaalia työskennellessä. Eleillä ja fyysisillä toimilla voidaan tehdä näkyväksi asioita ilman varsinaista esineen käyttämistä.

3.3 Teatteritila toimintaympäristönä

Teatteritila ei vaadi välttämättä lavasteita tai muuta materiaalia muodostuakseen.

Usein jo pelkkä tilan järjestäminen teatterityöskentelyä varten tekee siitä uuden

kiehtovan oppimisympäristön. Esimerkiksi teatteritilan rakentaminen luokkahuoneeseen toteutetaan yksinkertaisesti siirtämällä pulpetit sivuun. Silloin luokkahuoneen tavallinen käyttötarkoitus puretaan ja toiminta siirtyy tapahtumaan eri osiin tilaa kuin tavallisesti. Eli myöskään tila sinänsä ei ole tärkeä vaan se, miten draamaohjaaja sitä käyttää. Draamaopetukseen sopii kuitenkin ehkä parhaiten iso luokkahuone tai sali. Tilassa tulisi olla liikuteltavat pöydät ja tuolit. Oulun kaupungin draamaopetussuunnitelmassa (Laukka & Mönkkönen 2007, 17) listataan perinteisen mustan draamastudion tarvikkeiksi ATK – välineitä, valo- ja äänentoisto ja videolaitteita, pukuja, lavasteita ja rekvisiittaa. Owens ja Barber (2010, 40, 41) korostavat tilan määrittelyn merkitystä. Ohjaaja voi rakentaa ympäristön etukäteen, mutta ryhmän osallistuminen tilan määrittelyyn saattaa lisätä sitoutumista ja yhteisyyden kokemusta. Teatterityöskentelyssä on usein läsnä sekä fiktiivinen että reaaliympäristö, joiden tulee olla selkeästi määritellyt, jotta osallistujat tietävät, missä todellisuudessa hän liikkuu. Owens ja Barber pitävät kuitenkin materiaalisia asioita merkityksellisempänä, että ohjaaja luo ryhmälle erityisen esteettisen ja kasvatuksellisen tilan. Tällaisessa syntyy kohtaamisista, joissa ryhmä aistii välittämisen ilmapiiriin, luottamuksellisuuden ja turvallisuuden. Teatteriympäristöjä pohtiessa korostuvat ilmapiiriin ja tunnelman merkitykset sekä tilassa että vuorovaikutuksessa ihmisten kesken.

Teatteritoiminta on yksinkertaisimmillaan ihmisten yhteen kokoontumista ja yhdessä toimimista. Teatterin oppimisympäristöä voi kuvailla ryhmäympäristöksi ja kohtaamisympäristöksi. Oppimisympäristö voidaan nähdä myös ihmisten muodostamaksi yhteisöksi, joka muodostaa oppimista tukevan vuorovaikutuksessa olevan verkoston. Teatteritoiminnassa kokoonnutaan usein piiriin muotoon. Näin kokoontuvaa ryhmää kutsutaan kohtaamisryhmäksi. (Manninen ym. 2007, 18, 68). Teatterissa oppimisympäristö voisi tarkoittaa leikillisen yhteisen hetken luomista. Ohjaajantyössä ratkaisevaa ei ole vain ympäristö tai materiaali vaan tärkeimpiä ovat oppimisen lähestymistavat eli työmenetelmät. Mikään materiaali ei siis korvaa ohjaajan ammattitaitoa. Oppimisympäristö on paikka, tila, yhteisö tai toimintakäytäntö, jonka tarkoitus on edistää oppimista (Manninen ym. 2007, 9, 15). Materiaalilaukku voi edustaa toimintakäytäntöä, jos sen käyttämiseen liittyy työmenetelmiä ja käyttötapoja. Laukkuun liittyvien tehtävänantojen kautta sen sisältämällä materiaalilla luodaan ympäristöä, ryhmäilmapiiriä ja toimintaa. Materiaalilaukku voi toimia konkreettisena

apuna oppimisympäristön hahmottamisessa. Sinne valittu materiaali vaikuttaa oppimisympäristön rakentumiseen. Teatterin ei tarvitse olla muulta maailmalta suljettu tila, vaan taitavalla materiaalien valitsemisella voi luoda monipuolisen ympäristön, josta tarkkailla maailmaa.

4 TEATTERIMATERIAALIN KOKOAMISPROSESSI

Tutkimuksen ensimmäinen askel oli erilaisten materiaalien kerääminen ja yhteen kokoaminen. Kokoamisprosessin aikana minulle muodostui periaatteita ohjaamaan materiaalivalintojani. Olen pyrkinyt kierrätetyn, vanhan, rikkinäisen ja löydetyn materiaalin käyttämiseen. Osa paperimateriaaleista ja kynistä on uutena hankittuja, mutta muuten olen käyttänyt kierrätettyjä tai jo omistamiani tavaroita, jotka saavat uuden käyttötarkoituksen ja elämän laukun kautta. Materiaalien valitseminen on ollut kyseenalaistava prosessi. Kokosin materiaalin ennen sen testaamista työpajoissa, jotka vaikuttivat edelleen materiaalikokonaisuuden periaatteiden muotoutumiseen.

4.1 Materiaalien valinta

Yhtenä materiaalia rajaavana tekijänä oli, että materiaalin tulisi olla helposti liikuteltavaa esimerkiksi yhteen matkalaukkuun pakattavissa olevaa. Kiertävän teatteri-ilmaisun ohjaajan materiaalireservi on rajallinen, mutta ei ole mielekästä käyttää ryhmissä jatkuvasti samoja materiaaleja lähtökohtina. Materiaalien kokoamisella ei mitenkään tavoitella, että syntyisi visuaaliselta ilmeeltään ja estetiikaltaan samanlaisia esityksiä. Materiaalikokonaisuuden tarkoitus on olla teatteri-ilmaisun ohjaajan apuväline, joka helpottaa työtehtäviin valmistautumista. Olemassa olevat materiaalit ja tarkoituksella yhteen kootut välineet toimivat pienoispuvustona ja -tarpeistona, josta on helppo ottaa tarvitsemansa asiat mukaansa. Yhteen kerättyjen tavaroiden ympärillä on inspiroivaa suunnitella työtään. Kokosin materiaalikokonaisuuden monikäyttöisyyden periaatteella. Materiaalit soveltuvat moniin erilaisiin käyttötarkoituksiin. Joustavuus ja monikäyttöisyys ovat tärkeitä, jotta pärjää vähillä materiaaleilla ja luovuudelle jää tilaa.

Materiaalikokonaisuuttani määrittää se, että olen itse kiinnostunut kyseisten materiaalien käyttämisestä teatterityöskentelyssä. Materiaalit sisältävät esineitä, jotka kiehtovat minua jollain tavalla. Valintoihin ovat vaikuttaneet myös visuaaliset syyt tai materiaalien sisältämät henkilökohtaiset mielikuvat. Kokonaisuuden muotoutumiseen on vaikuttanut lisäksi sattuma ja saatavuus. Kokonaisuuden materiaalit ovat

arkipäivässä yleisesti käytettäviä esineitä eli helposti saatavilla. Valittu sisältö on tullut ulottuvilleni kokoamisprosessin aikana. Jos olen pystynyt perustelemaan löydöksen itselleni, se on päässyt mukaan materiaalilaukuun.

Materiaalikokonaisuuteni on minun teatterini oppimateriaalia, jonka olen perustellut itselleni. Periaatteena on, että kokonaisuudesta on tarvittaessa helppo valita työvälineitä, mutta kaikkia ei käytetä kerralla. Kokonaisuus on yhden teatteri-ilmaisun ohjaajan laatima ja jokainen laatii omansa, jos kokee sen tarpeelliseksi.

Kokonaisuutta ei ole koottu käytettäväksi jokaisessa työtilanteessa vaan tarkoitus on ollut ideoida mahdollista teatterin apumateriaalia, jota voi käyttää työtä tukemaan.

Seuraava materiaaliluettelo sisältää seitsemän eri materiaalityhmää, jotka ovat esineet, lelut, puvustus, tekstit ja kuvat, askarteluvälineet ja äänet. Jokaisen ryhmän jälkeen on perustelut kyseisten materiaalien valitsemiselle. Perustelut eivät kata kaikkia esineen merkityksiä. Perustelut osoittavat materiaalien kuitenkin olevan käyttökelpoisia johonkin ja siten osoittavat jonkinlaista ryhmänohjauksellista hyötyä. Kaikille materiaaleille voi keksiä myös lisää käyttötarkoituksia. Ohjaajan on käytettävä omaa harkintaa käyttämiensä materiaalien suhteen. Materiaali on valittava jokaiselle ryhmälle erikseen, jotta se vastaa ryhmän erityistarpeisiin ja käsiteltäviin aiheisiin. Olen koonnut myös pienoiskokoisen materiaalin, jonka sisällön käyttöideoineen esittelen liitteessä 3.

4.2 Materiaalilaukun sisältö ja perustelut

ESINEET:

köysi ja narua, lakanoita ja kankaita, keppejä ja tikkuja, puupalikka, tikkaan pätkä, pahvia, kirja, muki

PERUSTELUT: Esineet sisältävät monikäyttöisiä materiaaleja, joille ei ole yhtä oikeaa käyttötarkoitusta. Esineet ovat helposti löydettävissä tai hankittavissa. Esineet ovat selkeitä suurehkoja elementtejä, jotka näkyvät kauas. Esineitä voi käyttää lavastuksena tai tarpeistona sekä pelivälineinä.

LELUT: palloja, hernepussi, pehmolelu, eläinfiguureja, lankoja,

PERUSTELUT: Erilaiset pallot ovat hyödyllisiä useissa lämmittelyleikeissä.

Joskus pallojen sijasta voi käyttää hernepussia ja pehmeitä esineitä. Eläinfiguurit ja eriväriset langat on koottu varta vasten ikään kuin arpamerkeiksi, joita käyttämällä voi jakaa ryhmän pienryhmiin. Ryhmät muodostuvat värin tai eläinlajin mukaan.

PUVUSTUS:

erilaisia päähineitä, huiveja ja kankaita, erilaisia hanskoja, asusteita, kravatteja, laukku

PERUSTELUT: Puvustusta voi käyttää roolihahmojen sekä draamanmaailmojen luomiseen. Puvustusta käytetään rooleja merkkavina ja selkeyttävinä keinoina. Puvustus koostuu helppopukeisista vaatteista, joita jokainen pystyy käyttämään koosta riippumatta.

TEKSTIT:

sanoja, lehtiä, satuja, runoja, dialogipätkiä

JA

KUVAT:

postikortteja tilanteista, ihmisistä ja asioista, maisemia ja muita tiloja kuvaavia; tunnekortteja, kommunikaatiokortteja, pelikortteja (perinteinen korttipakka, perhekorttipeli, muistipeli)

PERUSTELUT: Teksti- ja kuvamateriaaleja voi käyttää impulssimateriaaleina draamatyöskentelyyn. Lyhyitä dialogeja, joita voi käyttää esimerkiksi näyttelijäntöyryharjoitteissa. Teksteistä ja kuvista voi etsiä aiheita tai jo valittuun teemaan liittyviä asioita. Kuvilla voi kommunikoida metaforisella tasolla ilman, että kaikkea tarvitsee sanallistaa. Ne toimivat siis myös esimerkiksi keskustelun apuvälineinä.

KIRJOITUS- PIIRRUSTUS- JA ASKARTELUVÄLINEET:

paperia, lyijykyniä, tusseja, liituja, sanoma- ja aikakauslehtiä, maaleja, teippiä, liimaa, liitutaulut ja liidut, muovailuvahaa

PERUSTELUT: Tarvikkeita voi käyttää pohdintatehtävissä aiheeseen syventyessä yksin tai ryhmissä. Paperityöskentely ja askartelu tuovat käyttöön myös muita luovia menetelmiä draamatyöskentelyn rinnalle.

ÄÄNET:

cd -levyjä, levysoitin, soittimia tai muita äänenlähteitä (voivat olla myös esineitä)

PERUSTELUT: Musiikkia ja ääntä voi käyttää tunnelman luojana sekä cd:ltä soitettuna että osallistujien itse luomana. Joitakin harjoitteita on hyvä lähestyä musiikin kautta esimerkiksi liike- tai tanssityöskentelyssä.

MUITA MATERIAALEJA:

Muita hyödyllisiä materiaaleja ohjaajalle ovat työtehtävistä riippuen kamera, kannettava tietokone, kasvovärit ja naamiot, ompelutarvikkeet. Valaistus on teatteri merkittävä tunnelman luoja, mutta se harvoin on mukana kannettava resurssi. Ohjaajan kannalta merkittävää materiaalia on tietenkin myös alan kirjallisuus.

4.3 Työpajat

Tutkimusaineistooni kuuluvat kaksi pitämääni materiaalien käyttöä käsittelevää työpajaa. Suuntasin työpajat teatteri-ilmaisun ohjaajaopiskelijoille. Pajoista muodostui niin sanottuja toiminnallisia haastatteluita, joihin osallistui yhteensä kolme henkilöä. Ensimmäiseen pajaan osallistuivat osallistujat A ja B. Toiseen pajaan osallistuivat samainen osallistuja A sekä uusi osallistuja C. Ensimmäinen paja käsitteli teatterin oppimateriaalia konkreettisesti erilaisten materiaalin ollessa läsnä pajatilanteessa. Toinen paja lähestyi teatterin oppimismateriaalia oppimisympäristön rakentamisen näkökulmasta ilman varsinaista materiaalia.

4.3.1 Työpaja 1

Ensimmäisen työpajan alussa osallistujat saivat kiertää tilassa, johon olin asetellut materiaaleja näytteille. He saivat kommentoida materiaaleja ja keksiä niille käyttötarkoituksia. Materiaalin esillepano osoittautui toimivaksi ja osallistujat lähtivät kehittämään tehtävänantoja materiaalien kautta. Materiaali saattaa tuoda mieleen,

jonkun harjoitteen tai innoittaa keksimään sellaisen itse.

Toinen tehtäväkokonaisuus olivat pakkaamistehtävät, joissa osallistujien tuli valita materiaaleja erilaisiin työtehtäviin. Yhteisiä piirteitä työpajassa testatuissa pakkaamistehtävissä olivat, että osallistujat valitsivat materiaaleja lähinnä alkulämmittelyihin ja harjoitteisiin. Esimerkiksi kohtaustyöskentelyjä ja roolien rakentamista varten osallistujat eivät tahtoneet valita materiaaleja.

B: Materiaalin tarve harjoituksissa on mielestäni niin vaihtelevaa ja muuttuvaa, että materian kuljettaminen menee tilanteen mukana. Materiaalit itsessään ovat mielestäni ohjaajaa inspiroivia. Mitä uutta vaikka joku materiaali tai muoto voi tuoda ajatteluuni. Jos se synnyttää tarpeen ottaa konkreettinen esine mukaan harjoitustilaan, niin sitten hankin sellaisen. Materiaali inspiroi, mutta se ei ole itseisarvo draamatyöskentelyssä. Toisaalta eikä inspiroituminen kuulu draamaan.

Kuten osallistuja toteaa, teatterin oppimismateriaalin tärkeä tehtävä on inspiraationa toimiminen, eikä välttämättä materiaalin varsinainen käyttäminen toiminnassa ja draamatyöskentelyssä. Osallistujaa innosti materiaalin tunnustelu pienoiskoossa. Osallistujat suhtautuivat kriittisesti materiaaleihin ja kyseenalaistivat, että sen tarvitaanko niitä ollenkaan. Materiaalien mukaan ottaminen ei ole teatteri-ilmaisun ohjaajan pakollinen normi. Esiin nousi kysymyksiä: Voiko materia rajoittaa? Missä menee raja materian käytön kanssa, milloin se synnyttää ja milloin estää? Tehtävät kuitenkin osoittivat, että materiaaleista koettiin olevan myös iloa ja ne toivat mieleen ideoita, joita ei olisi uskonut:

B: Miten yhtäkkiä kahes minuutissa oon oikeesti ideoinut sen jo, et hei, mitä teen, mitä siihen tarvitaan. Nää materiaalit on ohjaajalle tosi inspiroivia, että täältä vaan, hei tota voisin käyttää siihen, ja et se vaik on sama pallo mut silti joka kohalla voit keksiä siihen niinku erilaisen käyttötarkoituksen. Et mie en jotenki tajunnu miten nää voi silleen auttaa.

Tyhjä tila ja se, ettei ohjaaja tuo mukanaan mitään tavaroita nähtiin tärkeänä.

Mielikuvitukselle tahdottiin jättää paljon tilaa, jonka ryhmä saa täyttää. Työpajassa virisi keskustelua perusesineiden ja erikoisempien tavaroiden eroista. Pallon koettiin

olevan tuttu ja monikäyttöisempi kuin esimerkiksi pyörän rengas. Erikoisemman esineen tuominen tarvitsisi hyvin mietityt ja perustellut syyt. Osallistujat tahtoivat myös pystyä pärjäämään kussakin tilanteessa käsillä olevilla asioilla.

A: Oon käyttänyt palloa ja nähnyt sen monikäyttöisyyden, mutta ei ole käynyt mielessäkään, että toisin pyörän renkaan. Tavallaan tuntuu nytten tosi vieraalta lähteä sitä käyttämään, vaikka syntyy ideoita. En ole tarvinnut koskaan, me ollaan pärjätty ilmankin. Että jos täytyy parissa minuutissa pakata kamat ja lähteä en nappais sitä ekana.

B: Niin se on erikoisempi siihen tarvis olla joku tietty aihe tai vaikka pyöräily.

A: Joo joku tosi hyvin mietitty ja perusteltu.

B: Se ei ole sellainen niin kuin monet näistä, joka tilanteeseen jotain tuottava ja monipuolisia. Ehkä joku vanne vanne tai jos rengas olis täysi, mutta se on tollanen löysä.

4.3.2 Työpaja 2

Toisessa työpajassa käsiteltiin oppimisympäristöä ja sen luomista. Ensimmäisessä tehtävässä osallistujat suunnittelivat ja kirjasivat vaiheittain, miten käytössä olevasta luokkatilasta muokattaisiin teatterin oppimisympäristö, työtila, joka sopisi teatterityöskentelyyn. Osallistujat kirjasivat seuraavat toimenpiteet:

Valot päälle. Pulpetit pinotaan sivuun. Tuolit asetetaan saataville niin, että ne on helposti otettavissa käyttöön, jos niitä tarvitaan. Toiminta ohjataan tapahtuvaksi keskellä, jotta luokan normaali tauluun suuntautunut työtapa purkautuu. Jos istutaan lattialla, otetaan käyttöön jumppapatjoja tai muuta pehmeää istuinalustoiksi. Muuta materiaalia suunnittelijat eivät tahtoneet tuoda tilaan valmiiksi. Luokkatilaa he harkitsivat häivyttää niin sanotusti koristelemalla jonkin verran ryhmästä riippuen, jotta päästäisiin paremmin draaman maailmaan, mutta se tuntui osallistujista kuitenkin halvalta ajatukselta. Oppimisympäristön tahdottiin olevan sellainen, jonka muokkaamiseen työskentelyyn osallistuvat pääsisivät vaikuttamaan, eikä ohjaaja määrittäisi sitä diktaattorimaisesti.

Osallistujat pohtivat kriittisesti materiaalien tuomista tilaan. He kirjasivat neljä syytä käyttää ja neljä syytä olla käyttämättä materiaalia. Listojen mukaan syitä käyttää ovat: Materiaali voi inspiroida. Materiaalille voi kehittyä luova ja monipuolinen käyttötarkoitus. Sen avulla pääsee nopeasti suoraan asiaan, eikä tarvitse käyttää aikaa maailman luomiseen, jos se ei ole juuri silloin olennaista. Tilaa pystyy muuttamaan materian avulla.

Draaman maailman ja roolihahmojen luomisessa materiaalit nähtiin hyvinä apuvälineinä. Osallistujilla oli henkilökohtaisia kokemuksia ohjaajan näkökulmasta näistä hyödyistä. Osallistuja C kertoo messukokemuksestaan, jossa esiintyi karhuna:

C: Se, että mä olin jo valmiiks karhu puvussa, ja mulla oli muutama tavara mukana, niin ne jo kiinnitti lasten huomion: se että mä oon siellä karhuna ja, että mulla on taikasauva, et ne tuli niinku mun luokse.

Osallistuja A oli samoilla linjoilla puvustuksen ja rekvisiitan auttavasta vaikutuksesta:

A: Helppo ja nopea tapa, että siellä on valmiiks luotu joku mihin tullaan koottu joku. Meidän ei tarvis niin hirveesti omalla näyttelijäntyöllä ja selostuksella sitä maailmaa luoda.

Syitä olla käyttämättä materiaalia ovat: Materia kahlitsee. Materia on turhaa ja ylimääräistä. Materiaa ei jaksaa käyttää eli sen hankkiminen ja mukaan ottaminen koetaan kuormittavaksi ja aikaa vieväksi. Fokusta ei haluta tavaroihin vaan yhteiseen tekemiseen.

Materiaalin valinta koetaan vastuullisena tekona, koska sen kuvitellaan rajaavan osallistujien itse luomisen mahdollisuuksia pois:

A: Jotenki, ettei tarjoo valmiiks kaikkee ja rajota sitä sitten niillä.

Materiaalit koettiin niin sanottuina halpoina ratkaisuin, koska niiden käyttäminen voidaan aina myös välttää. Materiaalien käyttämisen sijaan tahdotaan käyttää mahdollisimman paljon teatterin keinoja draamamaailman luomisessa.

A: Jotenki, että sun täytyy tuua sinne joku palmupuu, eikä me pystytä esittää

sitä palmupuuta ja luoda sitä yhdessä, niin eikö sitten minussa oo joku vika tai sit mulla on kiire. Pääsen nopeesti suoraan asiaan.

C: Toi kahlitsevuus on kuitenkin se ykkönen miks niitä ei käyttäis.

A: Jopa myös jotenki se ylimääräisyys, koska tässä draama siis koko pointti on se itseilmaisu, että me autetaan niitä siinä. Se on sitä ihmislähtöstä, eikä sitä krääsälähtöistä.

Osallistujat ideoivat oman materiaalikokonaisuutensa sisältöä kirjaamalla heitä inspiroivia asioita. Materiaalikokonaisuus muotoutui siten inspiraatiomateriaaliksi, jonka sisältö muistutti laatijoitaan heille tärkeistä asioista. Lisäksi he suunnittelivat ihanteellista tilaa teatteri-ilmaisun ohjaajan itsenäiseen työskentelyyn. Osallistujat kuvailivat työtilaa näin: Teatteri-ilmaisun ohjaajan luova tilassa on mahdollisuus vuorovaikutteisuuteen, joku jonka kanssa olla dialogissa. Tila on mukava ja miellyttävä, esimerkiksi sohvia tai muuta pehmeää. Tilassa on mahdollisuus kohdata uutta ja seikkailla. Tilassa on paljon kirjoja, alan kirjallisuutta, joiden avulla helppo suunnitella harjoituksia. Tila on avoin, joka ei ole liian eristyksissä maailmasta. Pyysin osallistujia kuvailemaan myös joitakin mahdollisesti ei saatavilla olevia asioita. Osallistujat visioivat, että tilassa voisi olla teleportti ja soluja. Soluilla he tarkoittivat mahdollisuutta tarkastella maailmaa jostakin muusta näkökulmasta ja mittakaavasta. Teleportti kuvastaa hauskaasti liikkumisen halua ja kiinnostusta tutkia ja inspiroitua eri aikakausista ja paikoista. Luova tila ja inspiroiva materiaali pitävät sisällään jotakin sellaista, mikä muistuttaa asioista, joita ei välttämättä ole konkreettisesti läsnä.

C: Mun mielestä tion toimisto täytyy laajentaa ulos siitä tilasta...kävelyretkelle.

4.3.3 Työpajojen vaikutus materiaalikokonaisuuden muotoutumiseen

Työpajoissa tiedostettiin materiaalin käytön mahdollisuuksia, mutta suhtauduttiin kriittisesti varsinaiseen pysyvään materiaalikokonaisuuteen. Huomasin, että henkilökohtainen suhde materiaaleihin vaikuttaa siihen, kuinka hyödyllisiksi ne koetaan. Siksi pidän tärkeänä, että jokainen materiaalikokonaisuuden kokoava miettii, mistä näkökulmasta itse tahtoo koota materiaalinsa. Työpajojen myötä

teatterimateriaalin tehtävä muotoutui yhä enemmän inspiraationa toimimiseksi. Henkilökohtaiseen materiaalikokonaisuuden yhteyteen voi kehittää oman käyttötapansa, jolloin muodostuu työmenetelmä, jota käsitellään seuraavassa luvussa.

5 MATERIAALILAUKUN KÄYTTÄMINEN

Prosessin aikana muodostui hyvin vaikeaksi valita mitään tiettyjä välineitä yleispäteviksi teatteritoiminnassa käytettäviksi materiaaleiksi. Koottu materiaali ei ole sellaisenaan kattava kaikkeen työskentelyyn vaan kokemuksen perusteella teatterimateriaali on koottava kohdistetusti jokaista työtehtävää varten. Materiaalin yhteyteen kehitin käyttömenetelmän helpottamaan ja monipuolistamaan sen käyttöä.

5.1 Materiaalilaukku -menetelmä

Materiaalikokonaisuutta työpajoissa testattuani huomasin, että paljon materiaalia tärkeämpää on materiaalin käyttötapa. Tästä syystä kehitin keräämäni materiaalikokonaisuuden yhteyteen ehdotuksen sen käyttämisestä. Materiaalin kokoamisprosessi kehittyi työmenetelmän muotoiluksi. Käyttömenetelmä muodostuu erilaisista tehtävänannoista, jotka auttavat luomaan materiaalilaukusta kestävä ja monipuolisen työvälineen. Kehittämäni materiaalilaukku -menetelmä perustuu laukun toistuvaan pakkaamiseen ja sen äärellä tapahtuvaan pohdintaan. Aiemmin esittelemäni materiaalikokonaisuus toimii materiaalivarastona, josta voi valita asioita rajatumpaan materiaalilaukkuun kutakin työtilannetta varten. Menetelmän tehtävien on tarkoitus toimia apuna rajatun materiaalilaukun rakentamisessa. Tällöin ohjaajan ei tarvitse varastoida aiemmin esittelemäni laajemman materiaalikokonaisuuden kaltaista kokonaisuutta vaan riittää, että kokoaa materiaalilaukun kutakin työtilannetta varten. Laajempaa varastoa voi toki käyttää materiaalilaukkuun pakatessa, mutta laukun voi pakata myös ilman varsinaista valmista tarpeistoa ja käyttää materiaaleina saatavilla olevia asioita. Kehitin laukun käyttömenetelmän, jotta päähuomiossa olisivat materiaalien sijaan tilanteet, joissa materiaaleja aiotaan käyttää. Menetelmä toimii ohjaajan pohdinnan välineenä auttaen harkittuun ja perusteltuun materiaalien käyttämiseen.

Materiaalilaukku -menetelmään kuuluu tehtävänantoja (LIITE 4 ja LIITE 5) sekä nelivaiheinen ohje, joka tähtää kunkin ohjaajan oman materiaalikokonaisuuden

rakentamiseen. Menetelmässä olennaista on se, että käyttäjä luo laukulleen myös oman käyttöohjeen.

1. Pakkaamisen rajaaminen. Mitä laukku ja laukun sisältö käsittelevät?
2. Muodon valinta kokonaisuudelle ja sen muokkaaminen haluamansa näköiseksi. Minkälainen on työkalupakkisi?
3. Pakattavan materiaalin valitseminen ja perusteleminen. Mitä laukku sisältää?
4. Oman käyttöohjeen laatiminen laukulle. Miten juuri kyseinen laukku toimii?

1. Materiaalilaukun pakkaamisessa on tärkeää, että sen rajaa käsittelemään jotakin aihetta. Laukun perusajatus on hahmotella ohjaajan filosofiaa, ammatti-ideologiaa tai jotakin muuta ydintä, joka hänen työtään määrittää. Pakkaaja päättää, mitä haluaa hahmottaa materiaalilla. Hän siis valitsee kokonaisuudelleen teeman tai kohteen. Pakkaamisen aiheeksi voi ottaa yksittäisen työtehtävän, ammatillisen tilanteen tai pidemmän prosessin. Kaikkien valittujen materiaalien on linkityttävä valittuun aiheeseen jollain tavalla.
2. Pakkaaja valitsee kokonaisuudelleen muodon eli miten hän pakkaa asiat kokonaisuudeksi. Matkalaukku on menetelmän alkuperäinen muoto. Laukun tyylin voi päättää itse. Muodoksi voi valita myös jonkin aivan muun, minkä kokee lähimmin kuvaavan juuri omaa ammatti-identiteettiä tai itseään teatterintekijänä ja ryhmänohjaajana. Työkalulaukun voi muokata haluamansa näköiseksi niin, että se koko olemuksellaan kertoo pakkaajasta, hänen työnsä ytimestä sekä muista hänelle tärkeistä asioista. Laukku voi olla myös neutraali ulkokuoreltaan, jotta se on helpommin muokattavissa erilaisiin työtehtäviin.
3. Pakkaaja valitsee materiaaleja, joita pakkaa valitsemaansa työkalulaukkuun tai muuhun vastaavaan muotoon. Materiaalien valintaa vaikuttaa se, miten ja missä laukku on tarkoitus käyttää. Laukun voi pakata käytettäväksi ohjaustehtävissä sisältäen tällöin harjoitteisiin ja työtapoihin käytettäviä materiaaleja kuten puvustusta ja kirjoitusvälineet. Toinen vaihtoehto on pakata laukku oman pohdinnan tueksi kuvaamaan käynnissä olevaa ajatusprosessia. Pakkaaja hahmottelee valitsemillaan

asioilla henkisiä ja konkreettisia asioita, jotka hänen työhönsä liittyvät.

Pakkaaja miettii, mitä aineettomia ja henkisiä asioita haluaa pakata mukaansa ja miten voisi konkretisoida niitä jollakin materiaalilla.

Materiaalilaukku on siis henkinen ja konkreettinen työvälineistö. Jokainen valinta perustellaan jollain tavalla. Perusteluja ei tarvitse kirjoittaa, mutta pakkaajalla on oltava jonkinlainen käsitys siitä, miksi juuri nämä asiat ovat hänen työkalulaukussaan. Laukussa voi olla jotakin pysyvää, jotakin pitkäaikaista ja jotakin useasti vaihtuvaa.

4. Pakkaaja luo työkalupakilleen käyttöohjeen, joka tukee laukun käyttämistä hänen työssään parhaiten. Miten juuri hänen työkalulaukkunsa toimii? Käyttöohjeen ei tarvitse olla kirjallinen, kunhan pakkaajalle on itselleen selvää, miten hän käyttää laukkuaan. Materiaalin olemassaolo ei auta vaan ohjaajan on tiedostettava oma toimintakulttuurinsa sen kanssa.

5.2 Tavarat saavat tehtävän

Materiaalilaukun koko potentiaali tulee esiin vasta siihen liittyvien työtapojen kautta. Materiaalilaukku -menetelmä lisää laukun käytettävyyttä sekä ryhmätoiminnassa että itsenäisessä työssä. Menetelmä muotoutuu henkilökohtaisen materiaalin ajatukselle, jossa jokainen saa itse määritellä ohjaamansa teatterin oppimateriaalin ja sen käyttötavat. Materiaalilaukun pakkaamisesta muotoutui ammatti-identiteetin pohtimisen menetelmä, jonka kautta voi tutkia ohjaajuuttaan ja valmistautua työtehtäviin. Materiaalilaukku -menetelmä ohjaa vastuulliseen materiaalien käyttöön ja toimii työn hahmottamisen muotona. Materiaalilaukku auttaa ohjaajaa hahmottamaan käyttämiään materiaaleja ja havaitsemaan niiden merkityksiä. Materiaalilaukun pakkaaminen toimii myös rajaamisen työtapana. Pakkaamalla valitsee olennaiset materiaalit, joiden avulla luo toimintaympäristön ohjaamalleen ryhmälle. Aivan kuin Merja-Liisa Karhu (2005, 79, 83) kirjoittaa 1970 –luvun kiertue-estetiikasta. Kiertueteatterin lavastusratkaisut saneli kiertuekäytäntö ja rahatilanne. Lavasteilla tahdottiin saavuttaa niukkuudessaan suuri teho. Hyvin valitut ja harkitut materiaalit, joissa oli syvempikin ajatus takana, olivat arvossa. Tarkoitus ei ollut täyttää niin sanottua tyhjyyttä tai tyhjää tilaa vaan myös jättää sitä.

Materiaalilaukku – menetelmän muodostumiseen vaikuttivat muistelulaatikoiden ja muistorasioiden toimintaidea. Muistotyöskentelymenetelmien tarkoituksena on arkistoida laatikkoon tai muuhun tekijän valitsemaan muotoon jokin yksittäinen muisto, aikakausi, elämäkerta tai muistoja yhdistävä teema. Muistelulaatikon kautta voi jakaa tai siirtää muistoja toiselle. Sen avulla saadaan myös aikaan keskustelua aiheista, joista ei ole aina helppo puhua. Laatikko voi olla henkilökohtainen tai yhdessä rakennettu. Laatikko voi käsitellä yhden henkilön elämää tai tarkemmin jotakin yhtä teemaa. Muistolaatikon kokoamisessa käytetään muistinherättäjiä impulssien tapaan, kuten esineitä, kuvia, kirjeitä ja muita dokumentteja tai musiikkia, liikettä, hajuja, makuja ja kosketusta. Muistolaatikko voi toimia myös impulssina teatterityöskentelyyn. (Airaksinen 2012, 76 – 77, 83.) Pakkaaminen saa pakkaajan pohtimaan henkilökohtaista materiasuhdettaan. Pohdinta laajenee varsinaisesta materiasta koskemaan sitä, mistä tavarat kertovat. Muistelulaatikoiden kohdalla tavaroiden ympärille kietoutuvat kertomukset liittyvät muistoihin ja materiaalilaukussa kyse on ohjaajuuteen liittyvistä pohdinnan aiheista. Niin muistolaatikko työskentelyssä kuin materiaalilaukku -menetelmässäkin tavarat saavat uusia merkityksiä ja muuttuvat työvälineiksi kokemusten tutkimisen tueksi.

5.3 Laukun käyttö ryhmässä

Pääsääntöisesti laukun käyttäminen jakaantuu itsenäiseen - ja ryhmätyöskentelyyn. Ryhmätyöskentelyyn pakatessaan on olennaista pohtia, mihin materiaalien käyttämisellä pyrkii. Pakkaaja voi muokata kokonaisuuttaan työtilanteiden mukaisesti ja pakata aina uudestaan uuteen työtehtävään. Materiaalilaukku voi sisältää draaman maailman puitteita luovaa materiaalia. Laukku voi sisältää lisäksi tulkittavaa ja metaforista materiaalia, joka toimii impulssin tavoin työskentelyn käynnistäjänä tai inspiraationa. Laukku voi toimia myös toimintaan sitouttavana alkukoukkuna ja sitouttavana tekijänä, joka luo kiehtovan tapahtumapaikan draamalle ja ryhmätoiminnalle. Väitän, että juuri konkreettinen ryhmänohjaustilanteeseen tuotu tavara on teatteri-ilmaisun ohjaajan eettinen ja esteettinen työkalu ja mittari. Pakkaaminen on visuaalinen teko. Pakatessa on hyvä pohtia elämystä, jonka sen avulla tahtoo tuottaa. Aina täytyy muistaa, että teatterielämykset eivät synny

materiaalista vaan materiaalin taitavasta käytöstä. Kaikki oppimistilanteeseen tuodut elementit vaikuttavat siihen jollakin tavoin. Ohjaajan rakentaman alkuasetelman kautta lähtee rakentumaan osallistujien mielikuvat ja yhteinen oppimisympäristö. Laukun ja sen sisällön ympärille voi luoda kokonaisen maailman ja tarinan, jolloin laukku luo paitsi oppimisympäristöä niin myös fiktiivistä maailmaa ja toimii tarinallistamisen apuvälineenä.

Pakkaamisessa voi materiaalien kautta tulla näkyväksi, joitakin ajatuksia ja ideoita, jotka vievät työtä eteenpäin. Raila Leppäkoski (2001, 154 - 155) kirjoittaa artikkelissaan ohjaajantyön ytimen olevan näkymättömän ilmiön konkretisoimista kokonaiseksi maailmaksi. Tätä konkretisoinnin prosessia helpottavat kolme käsitettä: aihe, visio ja atmosfääri. Leppäkoski käsittelee kirjoituksessaan esitysprosessia, mutta samoja käsitteitä sopii käyttää myös materiaalia tutkiessa. Aihe on jokin ilmiö, joka ilmenee todellisuudessa. Visio on henkilökohtainen suhde aiheeseen, miksi ja miten tahtoo sitä käsitellä ryhmän kanssa. Aihe vaikuttaa ohjauksellisiin ratkaisuihin ja näkyy niissä. Atmosfääri koostuu kaikesta, mitä toiminnassa tapahtuu: ääni, liike, valo, väri, rytmi, tyyli ja visuaalinen toteutus. Aihe, visio ja atmosfääri ovat Leppäkoskelle ne käsitteet, joiden avulla hän pystyy kuvailemaan ryhmälle, minkälaista esitystä ollaan rakentamassa. Samat käsitteet saattavat tukea materiaalien valintaprosessia ja auttaa suunniteltaessa, minkälaisia draaman maailmoja tahtoo luoda ryhmien oppimisympäristöiksi. Laukkua kootessa aihe ohjaa materiaalivalintoja. Oman vision konkretisoiminen näkyväksi laukkuun materiaaleja käyttämällä havainnollistaa omaa suhdetta aiheeseen. Laukkuun valitaan myös asioita, joiden avulla ryhmä pääsee osallistumaan atmosfääriin luomiseen. Ryhmä voi osallistua myös varsinaiseen pakkaamiseen. Pakattavat materiaalit voivat liittyä tällöin ryhmässä käsiteltäviin asioihin ja yhteiseen prosessiin, jolloin laukusta tulee ryhmän prosessia kuvaava kokonaisuus.

5.4 Laukun käyttö itsenäisessä työssä

Pakkaaja voi käyttää laukkuaan myös vain henkilökohtaisena työvälineenä, jolloin sen sisältö ei ole julkinen eli minkään ryhmän käytettävissä. Tällöin laukku on pakkaajalleen inspiraationlähde ja reflektiokumppani. Laukku voi sisältää myös

olennaisimpia oman luovan tilan välineitä, joiden kanssa on inspiroivaa työskennellä. Laukku toimii idea- ja mielikuvapankkina, muistiinpanoina, virikkeenä, inspiraationa ja arkistona. Pakattu materiaali muistuttaa myös työhön liittyvistä periaatteistaan, teemoista, oppimisalueista ja tavoitteista. Materiana voi olla arkisto kullekin prosessille ja sisältää tärkeitä kirjoja ja artikkeleita. Tällöin laukku toimii ikään kuin työalustana, moniulotteisena miellekarttana, jossa monet asiat on nähtävissä yhdessä kokonaisuudessa. Pakkaaja hahmottaa laukun muodostaman niin sanotun miniatyyrimaailman, pienoismallin kautta omaa työtään. Esimerkki reflektioivasta pakkaamisesta on oman mielentilansa ja ohjauksellisen tilanteen pakkaaminen metaforisin keinoin kuten kuvia ja muuta materiaalia asettelemalla. Materiaaliin voi liittää myös itse tekemiään materiaaleja, kuten muistiinpanoja tai piirustuksia. Laukun voi nähdä ikään kuin mallina ja tapana suunnitella ohjaamistilanteita ja omaa työtään.

6 PAKKAAMINEN JA PURKAMINEN REFLEKTOIVANA TOIMINTANA

Laukku ja sen materiaalit toimivat apuna asioiden konkretisoimisessa. Menetelmän tarkoitus on, että materiaalien käyttäminen erilaisten tehtävänantojen mukaan tekee näkyväksi ajatteluprosessia. Sanallistamalla ja perustelemalla materiaalivalintojaan reflektoi kokemuksiaan ja ajatusprosessiaan.

6.1 Reflektointi osana teatterin oppimisprosessia

Keskustelu ja reflektio ovat tärkeä osa teatteritoiminnassa tapahtuvaa oppimisprosessia. Reflektivat työtavat ovat tunnekokemuksen ja tapahtuman merkityksellistämistä. Kokemusta tarkastellaan suhteessa asetettuun oppimistavoitteeseen, käsiteltävään aiheeseen ja aikaisempiin kokemuksiin. Reflektion avulla luodaan uusia näkökulmia ja mahdollisesti käyttäytymisen muutoksia. Reflektiivinen työote edesauttaa opitun asian siirtymistä käytäntöön. (Karkkulainen 2011, 21.) Ohjaaja voi käyttää konkreettisia asioita ja esineitä impulsseina paitsi draamalle myös keskustelulle ja reflektoinnille. Materiaalit sinänsä eivät tue reflektointia, jos ne eivät liity reflektointia helpottavaan tehtävänantoon. Materiaaleja voi käyttää niin, että ne toimivat niin sanottuna peilauspintana kokemukselle. Materiaalit auttavat ensin oman kokemuksen etäännyttämisessä ja sitten sen sanallistamisessa. Keskustelu ja reflektointi eivät kuitenkaan tapahdu välttämättä sanoina vaan kommunikaation syntymiseksi ohjaaja käyttää apuvälineitä. Keinoja voivat olla draamaharjoitteet, kirjoittaminen ja piirtäminen ja muiden taiteenlajien sekä luovien keinojen käyttäminen.

Laukun käyttömenetelmän luomisella tahdon purkaa käsityksiä teatterista vain esittävänä toimintana ja tuoda esiin sen keskustelumaisia piirteitä. Teatterin tekemisessä erityisesti sen soveltavissa keinoissa on paljon tilanteita, joissa mielikuvitus ja vuorovaikutuksellisuus ovat läsnä ilman esityksellistämistä tai frontaalista rooliin asettumista. Työpajoille ominaista on jonkin aiheen äärellä työskentely ja eri käsittelytapojen käyttäminen erilaisten näkökulmien

saavuttamiseksi. Draamallisten menetelmien lisäksi käytetään paljon keskustelumenetelmiä. Materiaalilaukku mahdollistaa keskustelun ja refleктоivan työn nimenomaan sen taiteellisten ja metaforisten käyttömahdollisuuksien kautta. Materiaalilaukkuun kootut asiat ja itse laukku voivat toimia metaforina. Teatteritoiminnassa esineitä voi käyttää draaman tavoin auttaakseen saavuttamaan toisia todellisuuksia, joita emme tavoita pelkissä sanoissa. Esineissä tulkittavissa olevat metaforat vetoavat tunteisiin tai tuovat esiin sanoilla ehkä myös keholla tavoittamatonta sisältöä. Esineet voivat kuvata ilmiöitä, aikakausia, paikkoja, ajatuksia ja tunteita. Metafora voi olla havainnoinnin työkalu, jonka avulla pystyy sanallistamaan ja tutkimaan jotakin havaintoa (Kolu 2008, 96). Metafora tarkoittaa jonkin toisen ilmaisun käyttämistä jotakin asiaa hahmottamaan ja kuvaamaan. Metafora tuottaa merkityksiä analogioiden eli rinnastusten kautta. Kaksi toisiinsa kuulumattoman liitetään toisiinsa, niin että yhtä asiaa tulkitaan toisen kautta. Metafora toimii assosiaation periaatteella ja vetoaa mielikuvitukseen lisäämällä asiaan jotakin uutta, yllättävää ja luovaa. Metaforat voivat olla sanallisia, kuvallisia tai draamassa kehoillisesti ilmaistuja ja materiaalilaukun yhteydessä myös esineellisiä. ”Metaforan käyttö on aina tulkintaa, näkemystä ja mielikuvituksen käyttöä yhtä paljon kuin kykyä kiteyttää, avata, nähdä uudella tavalla.” (Mehto 2008, 85,87.)

6.2 Oman työn reflektointi ammatillisena kasvuna

Refleктоivilla työtavoilla on merkittävä vaikutus myös teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatilliseen kasvuun. Ohjaajan kehittymisen kannalta on hyvä pyrkiä dialogiin itsensä ja työnsä kanssa. Jos haluaa laukusta työvälineen itsenäiseen työskentelyyn kuten työn suunnitteluun ja reflektointiin, materiaalien kokoaminen ei riitä vaan niihin on liityttävä työtapoja. Ohjaaja voi kehittää itselleen tehtävänantoja houkutellakseen itsensä pohtimaan työtään mielekkäällä tavalla. Materiaalia kokoamalla on mahdollista kerätä yhteen asioita, joiden avulla voi pohtia elämää ja maailmassa olemista. Materiaalilaukun käyttäminen voi olla hetken leikki tai jatkuva työtapo. Pitkän prosessin kautta näkee työtavan laajemman merkityksen ja kehityksen suunnan.

Pakkaaminen edustaa refleктоivaa toimintakäytäntönä. Materiaalin valitseminen voi olla tapa hahmottaa prosessia. Konkreettinen tekeminen on erilainen tapa dokumentoida prosessia. Laukun käyttämisestä muodostuu moniulotteinen tapa tehdä muistiinpanoja. Pakkaamisen avulla voi dokumentoida asioita muutenkin kuin vain sanoina. Valokuvaaminen on hyvä apuväline laukun vaiheiden muisteleamiseen ja tallentamiseen. Laukku on visualisoinnin väline. Inkeri Sava (2004, 52,55) kirjoittaa, että tarinallinen itsereflektio voi olla kasvattajan työväline. Väitän, että materiaalilaukku voi toimia osuvilla tehtävänannoilla ohjaajan oman elämäntarinan ja ammatti-identiteetin hahmottamisen apuna, kuten portfoliotyöskentely tai työpäiväkirja. Taiteen keinoin voi muuntaa eletyn elämän ulkoisesti näkyvään muotoon, vertauskuvalliseksi ja tulkinnan kautta sanallistettavaksi. Helka-Maria Kinnunen (2008, 58, 221) kertoo tutkimustyön olevan hänen kumppani, jonka kautta on kasvanut sellaiseksi kuin on. Työtään hän on tehnyt refleksiivisellä otteella. Hän lähti purkamaan yksintekemisen illuusiota kommunikoimalla ympäristönsä kanssa ja avautui tarinallisia ulottuvuuksia joiden kanssa oma elämä pystyi olemaan kommunikaatiossa. Ympäristö ja sen sisältämät asiat toimivat ikään kuin kumppaneina. Koen samaa materiaalin kanssa työskennellessä. Materiaalit houkuttelevat kuvittelua esiin yli omien rajojen ja saavat minut näkemään useita asioita, joiden kautta pohtia työtäni tai inspiroitua. Koen tällaisen kuvittelun ja leikin tukirankana työlleni. Kinnusen (2008, 235) mukaan reflektion voi säilyttää omana voimavaranaan tai jakaa muille, jolloin se pääsee peilaantumaan todellisten, ei vain kuviteltujen kanssa. Teatterintekijöillä on hänen mielestään moninaisia reflektiotaitoja, mutta arvelen, ettei reflektion läheskään kaikkia yhteisöllisiä ja toimintaa ohjaavia merkityksiä tunneta tai tunnusteta.

Erilaisia reflektionnin työtapoja kannattaa kehittää itselleen, jotta jaksaa arvostaa ammattinsa refleктоivaa otetta. Refleктоivan työn voi tehdä itselleen kiehtovaksi. Kiinnostava reflektointitapa myös innostaa pohtimaan työtään eri näkökulmista. Reflektointitapa voi olla myös taiteellisesti tai toiminnallisesti kiinnostava. Materiaalilaukku - menetelmä on yksi keino tehdä itselleen mielekkäitä itsenäisen työskentelyn hetkiä. Reflektointitapojen avulla itsenäiseen työskentelyyn saa uusia näkökulmia, vaikka työtovereita ei olisikaan saatavilla.

7 MATERIAALIEN NÄKYMÄTTÖMÄT ULOTTUVUUDET

Esinemaailman voi ajatella pinnallisesti, mutta kriittisellä suhtautumisella materiaaleihin ja kuluttamiseen pääsee tarkastelemaan materiaalsen maailman syvempiä merkityksiä. Materiaalilaukun ydin on siinä, että se nähdään myös muuna kuin materiaalina ja sitä käytetään innovatiivisesti ja monipuolisesti.

Materiaalilaukussa sisältöineen on tarinallisia aineksia, jotka tulevat esiin niitä käytettäessä luovassa työssä. Kuhunkin materiaaliin liittyy jokaisen kohdalla henkilökohtaisia mielikuvia, jotka ovat kuin materiaalien näkymätön ulottuvuus. Materiaalit sisältävät ominaisuuksia, jotka voi hyödyntää mielikuvitusta käyttämällä taiteelliseen ilmaisuun.

7.1 Materiaalin filosofia

Materiaalia osana teatterityötä käsittelee myös Liisa Ikonen (2006, 169 - 170), joka tutkii väitöskirjassaan perinteisen lavastamisen ja teatterityön hierarkisten työroolien purkamista. Ikonen pyrkii pois skenografian ajattelemisesta välineenä. Sen sijaan hän pyrkii dialogisempaan tapaan olla yhteydessä niin sanottujen välineiden kanssa. Näin esineille voi antaa myös muita käyttötarkoituksia kuin niissä alkuperäisesti on ja niiden muut ominaisuudet tulevat esille. Ymmärrän teatterikontekstissa tämän tarkoittavan uusien merkityksen antamista välineelle niissäkin tilanteissa, joissa esineen alkuperäinen käyttötarkoitus ei ole läsnä. Teatterin keinoin voi tehdä sinänsä elottomista asioista elollisia ja luoda kiinnostavia draaman todellisuuksia, joissa tarkastella ihmisyyttä. Kuusela (2013, 111-112) kirjoittaa artikkelissaan Kirjat liikkuvassa maailmassa esineiden olevan vain harvoin muuttumattomia tai liikkuvan inhimillisen maailman vastakohtia. Vaikka esine pysyisi paikallaan, eikä muuttuisi, se ei ole mykkä, vaan tarjoaa tietoa myös liikkeestä ja ihmisistä. Teatterityöskentelyn yhteydessä tämä voisi tarkoittaa kykyä kuvitella materiaalien ympärille laajempia maailmoja ja antaa niille uusia merkityksiä mielikuvitusta käyttämällä. Kuusela (2013, 116.) siteeraa John Lawia:

”Jos suuri osa maailmaa on epämääräistä, hajanaista tai epätäsmällistä, liukasta, emotionaalista, hetkellistä, vaikeasti tavoitettavaa tai epäselvää, kaleidoskoopin tavalla muuntuva ja oikeastaan vailla kaavaa --. Miten voisimme tavoittaa, jotain

niistä todellisuuksista, joita emme tällä hetkellä tavoita?”.

Esineet tasapainottavat tätä epäjärjestystä ja tuovat konkreettista kosketuspintaa. Teatteri-ilmaisu pyrkii tavoittamaan draamassa asioita, jotka eivät ole aina konkreettisesti hahmotettavissa. Olennaista myös esineiden käyttämisessä teatterityöskentelyssä on se, että niitä voi tulkita ja päästä siten tarinan todellisuuteen. Teatterin oppimateriaalin ollessa kyseessä esineet eivät välttämättä jää vain esineiksi vaan ne saavat uusia merkityksiä ja niiden ympärille kietoutuu tarinoita.

Kuusela (2013, 124) lainaa Löfgren Orvaria, jonka mielestä esineitä tulkitaan liian usein vain symboleina. Tämän lisäksi tarvitaan lisää verta ja hikeä ihmisten materiaalisten maailmojen analyysiin:

”On hyvä miettiä mitä ihmiset itse asiassa tekevät esineillä? He eivät ainoastaan katso tai tuijota niitä vaan he saattavat myös koskea, haistella, maistaa niitä; ihmiset raahaavat esineitä ympäriinsä, käyttävät, pitävät, hajottavat, korjaavat, paikkaavat niitä, hylkäävät ne, heittävät ne pois ja löytävät ne uudelleen.”

Tällainen kuvaus on osuva kertomaan materiaalien käyttämisen luonteesta teatterissa. Teatteriympäristö voi olla paikka, jossa saa tutkia koko olemusta, niin esineen kuin itsensäkin. Kuuselan (2013, 119) mukaan oppimista voi tarkastella myös esineiden avulla tapahtuvana prosessina. Esineelle tapahtuvat muutokset vaikuttavat sen sisältöön ja ulkopuoliset voimat muokkaavat sitä samalla kun se muokkaa voimia. Vaikka Kuuselan tapauksessa kyseessä ovatkin kirjat, voi samaa ajattelua soveltaa muihin esineisiin varsinkin, kun niitä käytetään pedagogisissa yhteyksissä. Teatterinmateriaali ei kiellä näkymättömän läsnäoloa vaan tarkoitus on, että sinne voi pakata jotakin materiaalia, jonka avulla pystyy aistimaan myös näkymättömiä maailmoja. Materiaalit sisältävät aina tarinoita, mielikuvia, metaforia ja tunteita, joita käsittelemällä pääsee materiaalien näkymättömiin ulottuvuuksiin.

Ympäristön näennäisesti elottomat esineet vaikuttavat ihmisiin ja ihmiset niihin. Esineet voivat merkitä, avustaa ja kantaa merkityksiä ja ne voidaan ottaa haltuun. Esineet kantavat myös sosiaalisia merkityksiä, ohjaavat sosiaalisia suhteita ja antavat symbolisia merkityksiä inhimilliselle toiminnalle. (Kuusela 2013, 111-112.) Teatteritoiminnassa materiaalien kanssa toimiminen ja toiminnan tulkitseminen antavat esineille uusia elämiä ja merkityksiä. Materiaalien innovatiivinen käyttö

purkaa vanhoja merkityksiä ja ohjaa katsomaan ja käyttämään niitä uusin tavoin. Korostan esineiden käyttämistä apuvälineinä, ei draaman sisältönä. Teatterityökentelyssä materiaalit eivät saa ottaa pääroolia tai ohjata sosiaalisia suhteita. Teatteritoiminnassa ihmisten välinen vuorovaikutus on olennaisinta eivätkä esineet saa ottaa valtaa sosiaalisissa suhteissa. Materiaaleja tulee teatteriyhteyksissä käyttää tukemaan, ei korvaamaan vuorovaikutustilanteita. Kuusela (2013, 114) esittää Bruno Latourin väitteen, että ihmisissä inhimillistä on juuri yhdessäolo esineiden kanssa. Teatterissa tämä voisi näkyä luovassa materiaalien käytössä, jolloin materiaaleja käytetään avustavina elementteinä inhimillisten tarinoiden kertomisessa. Teatterin maailmassa esine voidaan merkityksellistää uudelleen, jolloin sen kautta voi ilmaista jopa inhimillisiä tunteita. Esineestä tulee elävä ja siihen voi samaistua. Turo-Kimmo Lehtonen (2008, 22) tarkastelee materiaalisuutta osana inhimillistä vuorovaikutusta. Olennaista ihmisen ja materiaallisen maailman välillä tapahtuvassa vuorovaikutuksessa on toiminta ja kokemus aineen kanssa ja keskellä. Materiaalilaukku voi olla elämyksiä tuottava apuväline. Sen avulla voi luoda toimintaa ja kokemuksia, mutta toiminta rakentuu ihmisten teoista ja vuorovaikutuksesta.

7.2 Laukku teatteri-ilmaisun ohjaajan työn vertauskuvana

Materiaalikokonaisuuteni olen asettanut laukun muotoon monista syistä. Ensinnäkin laukku on suora ratkaisu materiaalin kuljettamiseen. Matkalaukku -muoto sopii teatteri-ilmaisun ohjaajan työn liikkuvaan luonteeseen ja vastaa työkentän haasteisiin. Tutkimuksessa olen käyttänyt laukkuja konkreettisenä kehyksenä materiaaleille. Materiaalien yhteinen muoto voi olla myös jokin muu kuin laukku. Ohjaamassani työpajassa yksi osallistuja loi itselleen idean teatteri-ilmaisun ohjaajan taskusta. Laukku on yksi hyvä muoto hahmottaa omaa työtään ja sitä, mitä ohjaajana kantaa mukanaan. Olennaista muodon valitsemisessa on se, että muoto sopii tekijän persoonaan ja hänen ammatillisiin tehtäviinsä. Siksi muoto on paitsi ratkaisu materiaalien kuljettamiseen ja säilyttämiseen myös tulkittavissa oleva metafora. Oikeastaan vasta käyttömenetelmän luomisen kautta laukku muuttui mielessäni joksikin muuksi kuin vain tavarasäiliöksi. Menetelmän kautta laukusta tuli kiinteämpi osa itse materiaalikokonaisuutta, kokonaisuuden raamit ja alusta. Laukku muotona sisältää mielestäni useita metaforisia merkityksiä, jotka sopivat teatteri-ilmaisun

ohjaajana toimimisen ytimiin. Mitä pakattu laukku sisältääkin, sisältöä voi tulkita metaforana. Laukun sisältö, kuten ohjaajakin saa muuttua. Pakkaaminen ja purkaminen ovat armollisia tekoja, koska mukanaan ei tarvitse ikinä kantaa mitään, mitä ei koe itse tärkeäksi. Omaehtoisilla tehtävänannoilla voi pitää laukun jatkuvassa muutoksessa ja ajankohtaisena. Aktiivinen laukun päivittäminen ja muuttaminen on olennainen osa koko menetelmän tarkoitusta. Onhan laukut tarkoitettu pakattaviksi, purettaviksi ja liikkuviksi. Laukku on metafora ohjaajan jatkuvasta muutoksesta ja kasvusta. Jos laukkunsa kanssa jää paikoilleen eikä sen sisältöä muuta, sen metafora muuttuu. Laukun tilanne kertoo mahdollisesti jotain vallalla olevasta työtilanteesta. Materiaalilaukku on muuttuva kokonaisuus. Laukku voi olla hetken dokumentti, teatteripajan miniatyyri ja maailman pienoismalli.

8 POHDINTA

Opinnäytetyössäni olen tarkastellut materiaalien roolia teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatissa. Materiaalilaukun kokoamisprosessi selkeytti suhdettani materiaaliin ja sen käyttämiseen. Suhtaudun edelleen kyseenalaistavasti materiaalien käyttämiseen, mutta samalla koen niiden olevan tärkeitä tunnelmia luovia elementtejä taiteellisessa työskentelyssä. Käyttäessä materiaaleja teatteriyhteyksissä saavat ne myös runollisia merkityksiä. Teatterimateriaalia ei voi määrittää tarkasti koskemaan jotakin tiettyä tavarajoukkoa. On monipuolisen teatteritoiminnan etu, että materiaalia ei määritellä. Tärkeämpää on määritellä ideologiaa sen käyttämisen taustalla. Teatterin oppimateriaali ja oppimisympäristö luodaan toiminnassa. Ohjaaja valmistelee niitä kulloisenkin teeman tai oppimisalueen mukaisesti. Materiaalilaukku on yksi keino määritellä, rajata ja suunnata teatteritoiminnan sisältöjä.

Materiaalilaukku – menetelmää voi pohtia edelleen pidemmälle. Menetelmää voi kehittää tukemaan paremmin taiteellisia prosesseja ja esityksen rakentamista. Laukku voisi toimia kokonaisen teatteriesityksen pakattuna muotona. Laukun avulla voisi syntyä moniulotteisia käsikirjoituksia, joiden avulla esitys olisi siirrettävissä samankaltaisena paikasta toiseen eri esiintyjille. Liitteiden tehtävänannot sisältävät jo joitakin ideoita tämänkaltaisesta toiminnasta. On ollut kiinnostavaa kokeilla työmenetelmän muotoilua. Ammattini osa-alueita yhdistelemällä olen pystynyt luomaan jotakin omaa. Tarkoitus oli koota materiaalilaukku omaan käyttöni, jonka kautta kuitenkin avautuu lisäksi mahdollisuus kehittää työmenetelmää muiden ammatissa toimivien käyttöön. Omaehtoisilla tehtävänannoilla tahdon pitää laukun jatkuvassa muutoksessa ja ajankohtaisena. Vaikka laukusta ei muodostuisikaan työelämässä jatkuvaa työtapaa, menetelmän muotoilu on vahvistanut käsitystäni omaehtoisesta oppimisesta ja työnsä kehittämisestä. Minulla on vastuu ammatillisesta kehittämisestä opiskelun päätyttyä. Kehittämisessä olennaista on oma aktiivinen ajatustyö ja tiedon etsiminen kirjallisuudesta sekä vuorovaikutustilanteista.

Opinnäyteprosessi ja metaforiset piirteet, joita löysin tutkimastani materiaalista ovat vahvistaneet ajatustani teatterin tekemisestä filosofian harjoittamisena. Koen, että minulla on nyt joitakin konkreettisia työvälineitä käytettäväksi ajatustyöni tukena.

Materiaalilaukun avulla voin hahmottaa ammattiani omalla tavallani.

Materiaalilaukun kokoamisprosessi tukee siirtymistäni työelämään, vaikka en tiedä miten materiaalilaukku – menetelmä toimii omassa käytössäni todellisissa työtilanteissa. Koen kuitenkin luoneeni itselleni leikillisen apuvälineen työtäni tukemaan. Minulla on ryhmänohjaajan matkalaukku, oma taiteellinen työvälineeni ja matkakumppanini. Materiaalilaukku muistuttaa minua jatkuvasta mahdollisuudesta innostua maailmasta. Se toimii idea- ja mielikuvapankkina, muistiinpanoina, virikkeenä, inspiraationa ja arkistona.

Teatterin materiaali ei tule valmiiksi, sitä ei voi omistaa kokonaan, sitä voi muokata, lainata löytää, rikkoa, rakentaa uudelleen, kierrättää, keksiä, rakastaa, kokea ja aistia. Sillä voi pelata ja leikkiä, kertoa ja runoilla sekä taikoa. Sitä ei tarvitse ostaa, sen ei tarvitse lisätä maailman taakkaa. Se on myös jotakin muuta kuin miltä se näyttää. Se sisältää arvoja, tarinoita, muistoja, haaveita, mielikuvia ja tunteita. Se on konkreettista ja henkistä.

LÄHTEET

Painetut lähteet:

Airaksinen, R. & Karkkulainen, M. 2012 Draamakka – Vakallinen toiminnallisia kokonaisuuksia. Helsinki: Draamatyö

Bowell, P. & Heap, B. S. 2005 Prosessidraama – polkuja opettamiseen ja oppimiseen. Helsinki: Draamatyö

Heikkinen, H. 2004 Vakava leikillisuus – Draamakasvatusta opettajille. Vantaa: Kansanvalistusseura

Heikkinen, H. 2005 Draamakasvatus – opetusta, taidetta, tutkimista! Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy

Hulkko, P. 2013 Amoralista Riitaan ehdotuksia näyttämön materiaaliseksi etiikaksi. Helsinki: Teatterikorkeakoulu, Esittävien taiteiden tutkimuskeskus Acta Scenica 32

Ikonen, L. 2006 Dialogista skenografiaa - vaihtoehtoisen työprosessin fenomenologista tulkintaa. Jyväskylä: Taideteollinen korkeakoulu

Karhu, M-L. Visuaalinen suunnittelu: Måns Hedström, 1970-luvun kiertue-estetiikasta. Teoksessa Reitala Heta (toim.) 2005 Harha on totta – Näkökulmia suomalaiseen lavastustaiteeseen ja pukusuunnitteluun 1900-luvun alusta nykypäivään. Jyväskylä: Atena kustannus Oy, 78–85

Karkkulainen, M. 2011 Siivet selkään, draamakengät jalkaan – kohtaamisia draaman pedagogisilla näyttämöillä. Helsinki: Draamatyö

Kinnunen, H-M. 2008 Tarinat teatterin taiteellisessa prosessissa. Helsinki: Teatterikorkeakoulu

Kolu, S. 2008 Metafora ja tutkiva teatteri. Teoksessa Mehto, K. (toim.) 2008 Draamamenetelmät ja tieto – Teatterin ja teknologian kohtaamisia. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, 96-101

Kuusela, H. 2013 Kirjat liikkuvassa maailmassa. Teoksessa Lehtonen, M. 2013 Liikkuva maailma - Seuraa esinettä. Tampere: Vastapaino, Liikkuva maailma - tutkimuksenkehittämisohjelma, Tampereen yliopisto, 110–130

Laukka, S. & Mönkkönen, J. 2007 Yhtä draamaa – Oulun kaupungin draamaopetussuunnitelma. Helsinki: Draamatyö

Lehtonen, T-K. 2008 Aineellinen yhteisö. Tampere: Tutkijaliitto

Leppäkoski, R. Ohjaaminen – mystiikan ja matematiikan välissä? Teoksessa Korhonen, P. & Ostern, A-L 2001 Katarsis – Draama, teatteri ja kasvatus. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 151-162

Manninen, J., Burman, A., Koivunen, A., Kuittinen, E., Luukannel, S., Passi, S. & Särkkä, H. 2007 Oppimista tukevat ympäristöt - johdatus oppimisympäristöajatteluun. Vammala: Opetushallitus

Mehto, K. 2008 Metaforan käyttö – ajatuksia ja esimerkkejä. Teoksessa Mehto K. (toim.) 2008 Draamamenetelmät ja tieto – Teatterin ja teknologian kohtaamisia. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, 85 – 95

Owens, A. & Barber, K. 2010 Draamakompassi – prosessidraaman suunnittelu, käytännön työskentely, arviointi ja reflektointi. Helsinki: Draamatyö

Pätsi, M. 2010 Näyttelijän tekniikoita. Helsinki: Avain

Rainio E. 2009 Prosessidraama ja tutkiva teatterityö. Sivistysliitto Kansalaisfoorumi

Sava I. & Vesanen-Laukkanen V. (toim.) 2004 Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Juva: PS -kustannus, Opetus 2000

Vehkalahti R. 2008 Leikkivä teatteri. Helsinki: Lasten keskus/LK-kirjat

Sähköiset lähteet:

Backman S., Kröger V. & Tuomi M. 2009 Virran mukana – ”Kokemuksia kulttuuria kaikille, virtaa verkostoista” –projektista. Kuopio: Savon vammaisasuntosäätiö, luettu 27.03.2014, saatavilla:

http://www.savas.fi/tiedostot/File/Materiaalipankkiin/Virran_mukana_kirja.pdf

Helavuori H-L. 2005 Näkyvä ja näkymätön – miten ohjaaja näkyy esityksessä, Kaisa Korhonen ja Familjen Bladhs barn. Teoksessa Houni P., Paavolainen P., Reitala H. & Suutela H. (toim.) 2005 Esitys katsoo meitä. Helsinki: Teatterintutkimuksen seura, luettu 02.04.2014 http://www.teats.fi/julkaisu_elokuu.pdf , 85-107

Helsingin uutiset 10.03.2014: [Mikropodium-nukketeatteri](http://www.helsinginuutiset.fi/tapahtumat/281311-mikropodium-nukketeatteri?quicktabs_4=2). Saatavissa:

http://www.helsinginuutiset.fi/tapahtumat/281311-mikropodium-nukketeatteri?quicktabs_4=2. Luettu 27.03.2014

Itäinen tanssin aluekeskus: Liikelaatikko. Saatavissa:

<http://www.itak.fi/pages/suomeksi/projektit/liikelaatikko.php>. Luettu 27.03.2014

Kielikone: Kotimaisten kielten keskus, 2012 MOT kielitoimiston sanakirja, internetpalvelu, Helsinki,

Työkalu. Saatavissa: <http://mot.kielikone.fi/mot/kpamk/netmot.exe>. Luettu 23.02.2014

Työväline. Saatavissa: <http://mot.kielikone.fi/mot/kpamk/netmot.exe>. Luettu 23.02.2014

Oppimateriaali. Saatavissa: <http://mot.kielikone.fi/mot/kpamk/netmot.exe>. Luettu 23.02.2014

Kuopion taidemuseo: Lainattava aineisto. Saatavissa:

<http://taidemuseo.kuopio.fi/lainattavat;jsessionid=EFD349FC6C29B14C97F4FD0334E2302A>. Luettu 27.03.2014

Maailmankoulu: kehitys- ja globaalikasvatuksen opetusmateriaalipaketit. Saatavissa: <http://www.maailmankoulu.fi/node/12>. Luettu 03.02.2014

Papunet: www -sivusto puhevammaisuudesta, kommunikoinnista ja selkokielestä: Materiaalia kommunikoinnin tukemiseen. Saatavissa: <http://papunet.net/materiaalia/oheismateriaaleja>. Luettu 03.02.2014

Vantaan Lauri –lehti: Luova hetki 29.03.2012, Henkilökemiaa sarjan artikkeli. Saatavissa: <http://www.vantaanlauri.fi/arkisto/2012-03-29/luova-hetki>. Luettu 04.03.2014

YLÖS -hanke ammattiteattereiden yleistyön kehittäminen: Saatavissa: <http://www.yleisotyo.fi/index.php?page=soveltava-teatteri>. Luettu 10.04.2014

Julkaisemattomat lähteet:

Työpaja 1, 12.02.2014, Studiotheateri Reaktio, Kokkola

Työpaja 2, 19.02.2014, Centria ammattikorkeakoulu, Kokkola

Muu kirjallisuus:

Airaksinen, R. & Karkkulainen, M. 2012 Draamakka – Vakallinen toiminnallisia kokonaisuuksia. Helsinki: Draamatyö

Airila A., Karvinen E. & Salminen U. (toim.) 2009 Vanhusten viriketoiminnan perusteet - opas vanhustyöntekijöille. Kolmas painos. Helsinki: Ikäinstituutti

Aulio O. 2009 Suuri leikkikirja, Jyväskylä: Gummerus

Owens A. & Barber K. 2010 Draamakompassi – prosessidraaman suunnittelu, käytännön työskentely, arviointi ja reflektointi. Helsinki: Draamatyö

Rainio E. 2009 Prosessidraama ja tutkiva teatterityö. Vantaa: Sivistysliitto Kansalaisfoorumi

Kallio T. (toim.) 2003 Kalkatuskapsäkki - Ryhmänohjaajan käsikirja, Lahti: Lahden Lähimmäispalvelu ry

Työpaja 1, 12.02.2014, Studioteatteri Reaktio, Kokkola

Materiaalin esittely:

Osallistujat saavat tutustua kokonaisuuteen kiertelemällä ja testaamalla. Osallistuja saa jättää kommenttinsa materiaalin viereen kirjallisesti. Kommentti voi vastata kysymyksiin, mitä tekisit tällä, mihin teatteri-ilmaisun ohjaajana tarvitsisit tätä? Mitä muuta materiaali voisi olla?

Pakkaamistehtävä 1:

Erilaisia kuvailuja erilaisista työtehtävistä: Ryhmä pakkaa laukun työtehtävän kuvauksen kaltaiseksi. Mitä materiaaleja kyseisessä työtehtävässä tarvitsisi?

Työtehtävät:

Prosessidraama koulukiusaamisesta

Kaupungin työntekijöiden virkistyspäivä

Liike ja ääni kurssi

Lukion ilmaisutaidon kurssi

Pakkaamistehtävä 2:

Suunnitelkaa/toivokaa esitys. Pakatkaa materiaali, jonka avulla toinen ryhmä valmistaa teille esityksen. Pakatessa miettikää kysymyksiä: kuka/ketkä, mitä ja missä. Sopikaa jokin tunnelma, johon haluatte valitsemanne materiaalin johdattavan esityksen esittäjiä. Materiaali toimii esitysohjeena toiselle ryhmälle. Valitsemalla materiaalit, te ikään kuin ohjeistatte esiintyjiä materiaalin kautta esinein, kuvin ja yksittäisin sanoin tuottamaan esityksen, joka vastaa suunnitelmaanne/toiveitanne.

Pakkaamistehtävä 3:

Oma pakkaaminen:

Mitä konkreettista sinä pakkaisit omaan teatterin-ilmaisun ohjaajan materiaaliin?

Mieti, minkälaiset materiaalit ilmentävät arvojasi ja ohjaamasi toiminnan ydintä? Jos suunnitteluasi auttaa, voit kuvitella, että valitsemasi materiaali, on oman ammatti-identiteettisi metafora, vertauskuva ammatistasi.

Suunnittele materiaalista sellainen, että se inspiroisi juuri sinua omassa työssäsi.

Mieti omaa suhdettasi oppimismateriaaleihin, mitä ne merkitsevät sinulle, mitä ne tukevat työssäsi?

Voit valita myös jonkin muun muodon kuin laukun. Piirrä ja kirjoita paperille

valitsemasi muoto ja sen sisältö. Jos sinulla on saatavilla esineitä, voit asettaa niitä työsi yhteyteen.

Työpaja 2, 19.02.2014

Oppimisympäristön rakennustehtävä:

Miten muokkaisitte käytettävissä olevasta tilasta teatterin oppimisympäristön.

Laatikaa lista asioista, joiden kautta muutatte minkä tahansa tilan teatteritilaksi, ryhmän harjoituksiin tai esimerkiksi työpajaan.

Listatehtävä:

Listatkaa viisi syytä käyttää ja viisi syytä olla käyttämättä konkreettista materiaalia teatterityöskentelyssä ryhmänohjaajana toimiessa.

Inspiraatiotehtävä:

Luonnostele paperille inspiraatiopakettisi.

Mikä sinua inspiroi? Siirrä inspiraationsi laatikon muotoon. Mitä konkreettista laitat laatikkoon kertomaan inspiraationsi lähteistä. Kuvittele, että laatikossa olevat asiat muistuttavat sinua asioista, jotka sinua inspiroivat.

PIENOISMATERIAALILAATIKKO

Materiaalin voi koota myös aivan pienoiskokoon. Olen nimennyt oman laatikkoni nimellä This is not a box. Nimi juontuu käsitetaiteilija Keri Smithin kirjasta This is not a book, joka sisältää erilaisia tehtäviä ja muuta joiden kautta kirja määrittyy kaikeksi muuksi kuin kirjaksi.

SISÄLTÖ:

pala hiontapaperia, huovutettu kani, punainen hikirannenuha, kadulta löydetty paperi jossa teksti "ke 19.12.2012 Huusin opettajalle kapina ja soitin muutenkin suuta. Eelis ja huoltajan allekirjoitus, narikkalappu, pala pitsiä, lelukampa, pala peiliä, muovinen kameli, muovinpala jossa teksti Batt. +, tieltä löydetty jakoavain, dollari -leikkiseteli, sininen muovinen satuhevonen, pilli, puinen kala, puinen sydän, kengännauha, lusikka, tuikku, jääkiekkokortti, muovisotilas, autokuvallinen naulakonkous, kumilenkki, kulkunen, heinä, irronnut polkupyöränheijastin, puinen lankakerän hylsy, kuva jossa laiva ja teksti Escape!, vaaleanpunainen puhaltamaton ilmapallo, verhoklipsu, kilpikonnanmuotoinen hiekkakakkumuotti, leikkiauto, korvatulpat, vanha tutkini, kaleidoskoopin kaltainen kiikari, lintuorigami, dino ja hiiri sorminuket

KÄYTTÖIDEA:

Esineet voivat toimia impulsseina tarinankerrontaan tai erilaisiin draamatyöskentelyn muotoihin. Kaikkia laatikon sisältöjä ei tarvitse käyttää kerralla.

TEHTÄVÄNANTOJA MATERIAALIN KANSSA TYÖSKENTELYYN RYHMÄNOHJAAJAN TEHTÄVÄT:

Kuvittele laukku oman oppimisympäristösi, työtilasi luojana. Mitä sen tarvitsisi sisältää ollakseen juuri sinulle hyödyllinen? Muuta aina sisältöä ja vaikka kokonaisuuden muotoa, jos ne eivät inspiroi sinua.

Miten pakkaat työtehtäväsi? Mietin konkreettisia materiaaleja, joita tarvitset kyseisessä työtehtävässä. Mieti myös, mitä aineetonta työhösi sisältyy? Mitä aineetonta pakkaisit mukaasi, jos se olisi mahdollista? Aineeton voi olla esimerkiksi tunnelmia tai oma ideologiasi tai tavoite. Mikä materiaali kuvastaisi asioita, joiden parissa aiot ryhmän kanssa toimia? Miten konkretisoisit omia tavoitteitasi ryhmän kanssa? Valitse kuvia ja sanoja kuvaamaan työskentelyä ja tunnelmia.

Työtehtävän jälkeen valitse vastaavasti materiaaleja, jotka kuvaavat miten työtehtävä sujui. Valitse ja tulkitse materiaaleja niin, että voit niiden kautta reflektoida tapahtunutta. Toteutuivatko tavoitteesi? Mitä muuta nousi esiin? Miten materiaaleja käytettiin? Olivatko ne tarpeellisia?

Pakkaa laukku käsittelemään aihetta yhdestä näkökulmasta. Pakkaa sitten uudestaan pyrkien tekemään sisällöstä mahdollisimman monipuolisen. Miten sisältö muuttuu ja mitä se tuo eri tavalla ilmi?

Muuta hahmottelutapaa: Pakkaa tarvitsemasi materiaalit johonkin muotoon. Muodon ei ole pakko olla laukku. Vaihda muotoa ja sisältöä, jos se ei inspiroi sinua. Ohjaaja itse valitsee materiaalikokonaisuutensa pakkaamistavan, jossa se saa taiteellisesti mielenkiintoisen muodon.

Pakkaa ryhmälle: Mieti, miten materiaalit tukevat työskentelyä ryhmän kanssa. Mitä materia aktivoi ja saa aikaan?

Ammatin tarinallistaminen: Kerro jokin työelämän kokemus laukun avulla itsellesi metaforia käyttäen.

Pienoismalli: Rakenna laukkuusi pienoismallii, joka tekee näkyväksi ja tulkittavaksi meneillään olevan työprosessin.

RYHMÄN YHTEINEN PAKKAAMINEN:

Miten ryhmä pakkaisi toimintansa konkreettiseen muotoon? Mikä on ryhmälle olennaisinta käynnissä olevassa prosessissa? Minkälaisin symbolein ja metaforin ryhmän tilannetta voisi kuvata materiaalien avulla? Sopikaa yhteinen käyttöohje. Miten pakkaaminen ja materiaalivalinnat tehdään? Saako jokainen pakata jotakin omaa vai päätetäänkö kaikesta yhdessä?

Yhteisölaukku: Materiaalilaukku voi toimia myös kollektiivisena, jolloin laukun kantaja vaihtuu. Moni ihminen saa muokata sisältöä ja käydä keskustelua sen kanssa, sekä siten myös muiden kantajien kanssa. Materiaalilaukku voi olla siten työryhmän tai työyhteisön yhteinen työväline.